

Merethe Lerfald og Bjørnar Sæther

Mentorordning i landbruket - evaluering av forsøksordningen

Skriftserien 8 - 2019

Oppdragsgiver: Landbruks- og matdepartementet
Prosjektnavn: Mentorordning i landbruket. Evaluering av forsøksordningen
Prosjektleder: Bjørnar Sæther
Emneord: jordbruk, mentorordning, jordbruksoppkjøret, evaluering
Dato: Mars 2019
© Forfatter/ Høgskolen i Innlandet
Bilder forside: Sigmund Norderhus, Windy Moe, Unsplash
ISBN elektronisk versjon: 978-82-8380-104-0
ISSN trykt/elektronisk versjon: 2535-5678

FORORD

På oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet er Østlandsforskning ved Høgskolen i Innlandet gitt i oppdrag å evaluere forsøket med mentorordning i jordbruket.

Formålet med evalueringen er å:

- gi en *sammenstilling* og *vurdering* av i hvilken grad forsøket har bidratt til måloppnåelse
- *vurdere* innretning og ressursbruk i forhold til målet og vurdere om det er overlapp med andre tjenester fra øvrig virkemiddelapparat og rådgivingstjenester.
- se forsøket *i lys av* politiske målsettinger knyttet til landbruksbasert næringsutvikling, samt rekruttering til landbruket og kompetanseheving i næringen.
- gi en *vurdering* av behovet for- og nytten av å videreføre tiltakene og utvide tilbudet til å gjelde hele landet.

Evalueringen er gjennomført i perioden ultimo november 2018 til medio mars 2019.

Vi takker Landbruks- og matdepartementet for et interessant oppdrag og vi takker alle informanter, og særlig Mette Feten i Norsk Landbruksrådgiving for gode innspill underveis i prosjektet. Forfatterne står ansvarlig for alt innhold i rapporten.

Lillehammer, mars 2019

Tonje Lauritzen (sign.)
instituttleder

Bjørnar Sæther (sign.)
prosjektleder

INNHold

1	Innledning	4
1.1	Leseveiledning	4
2	Oppdraget og metode	5
2.1	Oppdraget	5
2.2	Metode for gjennomføring av evalueringen	6
2.2.1	Datagrunnlag	6
3	Mentorordningens bakgrunn, målgruppe og innhold	9
3.1	Mentorordningen i landbruket – målgruppe og innhold	10
3.1.1	Målgruppe	11
3.1.2	NLR – forvaltning og administrering	11
3.1.3	Innhold	13
3.1.4	Økonomisk omfang	13
4	Ordningens innretning og organisering	15
4.1	Målsetting for mentorordningen	15
4.2	Målgruppe	16
4.3	Hvordan selekteres adepter og mentorer?	19
4.3.1	Innovasjon Norge (IN) sin mentorordning for gründerbedrifter	21
4.4	Type bonde	21
4.5	Hvorfor mentor?	23
4.6	Koblingen mellom adept-mentor	27
4.6.1	Mentorordning for gründere – kobling gründer og mentor	28
4.7	Er omfanget på mentoreringen tilstrekkelig?	28
4.7.1	Omfang av INs mentorordning for gründerbedrifter	30
4.8	Adepter og mentorers vurderinger – kort oppsummert	30
4.9	Hva er bra med dagens ordning og er det noe som bør endres ved en eventuell videreføring?	33
5	Drøfting og anbefalinger	35
5.1	Er det behov for en mentorordning i landbruket?	36
5.2	Hva skal mentorordningen være og for hvem?	38
5.2.1	Mål og målgruppe	38
5.2.2	Mentorene	41
5.2.3	Rekruttering av adepter og mentorer	41
5.2.4	Omfang per mentoroppdrag	41
5.2.5	Estimerte kostnad for nasjonal mentorordning	42
5.2.6	Samspill med andre utviklingstiltak	44
5.3	Hva vil være en hensiktsmessig organisering (forvaltning og administrasjon) av ordningen?	44
5.3.1	Modell for organisering	44
5.3.2	Krav til saksbehandling	45
5.3.3	Ressursbruk	46
5.3.4	Kompetansekrav	46
5.3.5	Markedsføring og samspill	47
5.4	Anbefalinger:	47
	Referanseliste	49
	Vedlegg	50

Vedlegg 1: Spørreundersøkelse.....	50
Vedlegg 2: Søknadsskjema.....	71
Vedlegg 3: Skjema sluttrapport	74
Vedlegg 4: Hva er bra med dagens mentorordning?	76
Vedlegg 5: Hva bør endres om den videreføres?	79

Figurer

Figur 1. Respondenter spørreundersøkelse etter rolle og region. Prosent.....	8
Figur 2. Aldersfordeling adept (n=40) og mentor (n=54). Samlet for 2017 og 2018. Prosent (absolutte tall er angitt i dataetikettene).	17
Figur 3. Når startet du opp som bonde? Adept (n=40) .Absolutte tall (primærakse) og prosent (sekundær akse).....	18
Figur 4. Adepter etter type utdanning. n=52. Prosent.	19
Figur 5. Hvordan hørte du om mentorordningen i landbruket? Flere valg mulig. Prosent.	21
Figur 6. Er du heltidsbonde? Prosent (absolutte tall er gitt i dataetiketter).	22
Figur 7. Type produksjon på garden per i dag. Flere valg var mulig. Prosent (absolutte tall gitt i dataetiketter).....	23
Figur 8. Hva er viktige årsaker til at du ønsker en mentor? Flere valg mulig. Prosent. n=40.	23
Figur 9. Hva er viktigste årsak til at du ønsker en mentor? Kun alternativer Prosent. n=40.....	24
Figur 10. I hvilken grad bidrar mentorordningen til å dekke følgende behov? Andel valgt i stor og i veldig stor grad. Adepter n=35, mentorer n=47 ¹⁰ . Prosent.	26
Figur 12. Antall møter gjennom året mentor og adept. n= 39. 2017 og 2018.	29
Figur 13. På hvilken måte hadde dere annen kontakt (utenom fysiske møter) gjennom året? Flere valg var mulig. n=38. Prosent.	29
Figur 14. I hvilken grad er du enig i følgende påstander om mentorordningen? Sortert etter andel adepter helt enig. Adept n=40, mentor n=54. Prosent.	31
Figur 15. Hvilke andre tjenester benytter du deg av? Flere valg er mulig. Prosent. n=39	33

Tabeller

Tabell 1. Svarprosent spørreundersøkelse	7
Tabell 2. Antall adepter og mentorer per region. 2017 og 2018.	11
Tabell 3. Budsjett og regnskap mentorordning i landbruket. 2017 og 2018	14
Tabell 4. Kostnad per komponent og par. 2017 og 2018.....	14

SAMMENDRAG

For å vurdere om forsøket med mentorordning har nådd målene som ble satt og om det er overlapp med andre deler av virkemiddelapparatet har Østlandsforskning samlet inn informasjon fra adepter og mentorer gjennom en nettbasert spørreundersøkelse. Vi har intervjuet ansatte i Norsk Landbruksrådgivning (NLR) og noen av adeptene (de som søker veiledning) og mentorene (de som gir veiledning), samt hatt samtaler Norges Bondelag og Norsk bonde og småbrukerlag. Vi har også vært i kontakt med Innovasjon Norge (IN). Denne informasjonen har dannet grunnlag for våre vurderinger og anbefalinger om en eventuell videreføring av ordningen.

Trøndelag, Innlandet, Agder og Sogn og Fjordane har deltatt i forsøksordningen i 2017 og 2018. Til sammen har 85 adepter og 82 mentorer deltatt. Samlede kostnader, basert på regnskapene, er på NOK 2 985 000,- over de to årene. En høy andel av adepter og mentorer fikk informasjon om ordningen gjennom NLR. Adepter og mentorer søker om å delta og NLR kobler adepter og mentorer. Kontakten mellom adept og mentor etableres på oppstartsamlinger i regi av NLR og består deretter av inntil fem fysiske møter og kontakt på telefon eller Skype. På spørsmål om hvorfor adeptene ønsket en mentor er mangel på kompetanse og behovet for å diskutere krevende beslutninger oppgitt som de to viktigste årsakene. En høy andel av både adepter og mentorer mener at ordningen bidrar til å gi et tryggere beslutningsgrunnlag og ny kunnskap. Hjelp med praktiske spørsmål og sterkere nettverk oppgis som andre viktige bidrag fra mentorordningen. Respondentene er i stor grad enige i at det er et behov for en mentorordning i landbruket og vil anbefale ordningen til andre.

Vi oppfatter at en mentorordning er et tilbud som kan utfylle utdanningstilbudene og rådgivingstilbudene innen landbruket, ved at det tilbys skreddersydd kompetanse for adeptene. Gjennom denne ordningen vil en bidra til å styrke humankapitalen i norsk landbruk. Gjennom mentorordningen kan en også stimulere til utvikling av nettverk mellom adeptene. Her kan erfaringer fra mentorordningen til Norsk landbrukssamvirke 'Ta grep' hentes inn og danne grunnlag for hvordan en tilrettelegger for utvikling av nettverk mellom adeptene.

Hvordan mentorordningen «samspiller» med det øvrige kompetansetilbudet vil avhenge av mål og innretting. Mentorordningens legitimitet vil avhenge av flere forhold, bl.a. grad av komplementaritet, addisjonalitet og bidrag til måloppnåelse. Forsøket med en

mentorordning i landbruket vært gjennomført som et lavterskeltilbud i den forstand at det var en ordning åpen for alle unge bønder /nye bønder. Resultatene fra evalueringen viser at NLR sammen med faglagene og distriktskontorene til IN (INdk) har lyktes i å etablere dette som et lavterskeltilbud. Vi mener imidlertid at skal mentorordningen videreføres bør den *ikke* innrettes som et lavterskeltilbud i den forstand at tilbudet om mentor er åpen for alle unge /nye bønder. Til det er tilbudet om en-til-en veiledning for kostbart etter vår vurdering.

Skal tilbudet om mentorordning videreføres må ordningen gis et tydelig mål og en definert målgruppe. Det må stilles krav til adeptenes motivasjon for å delta og de må kunne konkretisere sitt kompetansebehov. Det vil igjen stille andre krav til rekruttering av mentorer. Ordningen er i forsøket bl.a. markedsført som «Bonde hjelper bonde», noe som signaliserer at ordningen først og fremst er innrettet mot tradisjonelt landbruk. Ved en videreføring bør informasjon om ordningen tilpasses mål og innretting. Mentorordningen bør innrettes og kobles mot andre utviklingstiltak i landbruket.

Basert på drøftingen anbefaler vi følgende:

- Mentorordningen i landbruket videreføres som en nasjonal ordning med et tydeligere utviklingsmål hos den enkelte deltaker.
 - Ordningen skal ansees å være starten på en utviklingsprosess hos den enkelte bonde.
- Målet med ordningen er å øke kompetansen og den praktiske innsikten gjennom et målrettet tilbud om erfaringsbasert kompetanse /veiledning samt bidra til å utvikle nettverk mellom bønder innenfor ordningen.
- Målgruppen er:
 - unge bønder, 35 år eller yngre.
 - nye bønder, overtatt/kjøpt gård siste fem år.
- Adeptene kan innvilges inntil 40 timer med mentor innenfor en tidsperiode på 12 til 15 måneder. Tidsperioden kan forlenges for eksempel inntil 18 måneder så lenge timerammen overholdes.
- Søknadsskjema og –prosess må tilpasses endringene i ordningen.
- En felles søknadsfrist.
- Felles oppstarts- og avslutningssamling. Bør vurdere om avslutningssamlingen kun er for adeptene med sikte på å utvikle nettverket dem imellom.
- Modell for organisering må vurderes i forhold til omfang av ordningen. Sentrale spørsmål er: Kan søknadsbehandlingen sentraliseres? Og bør en og samme institusjon være ansvarlig for søknadsbehandling og kobling av adept-mentor?
 - Vi anbefaler at søknadsbehandlingen sentraliseres. Lokal tilstedeværelse og lokalkunnskap er viktig for å koble adepten og mentorer. I forsøket er det NLR regionalt som har vært ansvarlig for koblingene. Resultatene fra forsøket viser at det har fungert bra og kan videreføres.

- Landbrukskontorene, faglagene og INdk må spille en sentral rolle i identifisere potensielle søkere til ordningen.
- Det er viktig å «åpne» markedsføringen av ordningen slik at det er tydelig at en kan søke om mentor til utviklingstiltak utover tradisjonell jordbruksdrift. Ansvarlig institusjon må ha kompetanse og /eller nettverk som sikrer at en identifiserer og rekrutterer mentorer med kompetanse tilpasset adeptenes behov. Et samspill mellom regionale aktører kan bidra til å dekke dette behovet.
- Det må sikres at mentorordningen samspiller med andre regionale utviklingstiltak rettet mot landbruket.

1 INNLEDNING

På oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet (LMD) er Østlandsforskning ved Høgskolen i Innlandet, gitt i oppdrag å evaluere forsøket med mentorordning i jordbruket. Evalueringen er gjennomført i perioden ultimo november 2018 til medio mars 2019.

Forsøket med en mentorordning i landbruket er gjennomført i 2017 og 2018. Det er således *kun* erfaringer og resultater fra to år som ligger til grunn for evalueringen. Det er viktig å ta hensyn til dette i vurderingene som ligger til grunn for anbefalingene våre.

1.1 Leseveiledning

Oppdraget og valgt metode fremgår av kapittel 2. Her presenteres også datagrunnlaget som ligger til grunn for våre vurderinger.

I kapitlene 3 og 4 presenteres ordningen og innsamlet data. Dette danner grunnlag for drøftingen og anbefalingene som gis i kapittel 5.

2 OPPDRAGET OG METODE

2.1 Oppdraget

Mandatet for evalueringen er gitt av Landbruks- og matdepartementet. Bakgrunnen er at avtalepartene i forbindelse med iverksetting av forsøket med en mentorordning i landbruket sa at før en beslutter en eventuell videreføring skal ordningen evalueres eksternt og legges fram til jordbruksoppgjøret 2019.

Formålet med evalueringen er å:

- gi en *sammenstilling* og *vurdering* av i hvilken grad forsøket har bidratt til måloppnåelse
- *vurdere* innretning og ressursbruk i forhold til målet og vurdere om det er overlapp med andre tjenester fra øvrig virkemiddelapparat og rådgivingstjenester.
- se forsøket *i lys av* politiske målsettinger knyttet til landbruksbasert næringsutvikling, samt rekruttering til landbruket og kompetanseheving i næringen.
- gi en *vurdering* av behovet for- og nytten av å videreføre tiltakene og utvide tilbudet til å gjelde hele landet.

Landbruks- og matdepartementet har utdypet dette ytterligere:

- Vurdering av mentorordningen og prioriteringer
 - Har forsøket bidratt til å nå målsettingen om å utvikle en metodikk for en mentorordning i landbruket tilpasset næringens behov, og med overføringsverdi til hele landet? Er det hensiktsmessig sammenheng mellom mål, tiltak og ressurser i prosjektet? Hva har vært utløsende faktorer og hva har vært flaskehalsen for å oppnå resultater?
 - Hvordan har samarbeidet med andre bidratt til resultater for forsøket, særskilt samarbeidet med Innovasjon Norge og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag (faglagene) regionalt?
 - Hva har vært viktige kriterier når NLR i samarbeid med faglagene og Innovasjon Norge regionalt har valgt ut mentorpar?
 - Hva har vært næringsutøvernes motivasjon for deltagelse i forsøket?

- Bakgrunn til ung bonde (adept) i form av utdanning/kompetanse, antall år som produsent og type produksjon?
- Hvorvidt har tiltakene møtt behov og forventninger hos næringsutøverne? I hvilken grad og på hvilken måte har prosjektet bidratt til ny kunnskap og kompetanse hos de som har fått bistand? Hvilke områder ved organiseringen og gjennomføringen har vært utfordrende for næringsutøverne?
- Hvilke andre relevante tjenester har næringsutøverne fått?
- Hva skiller denne type tjeneste fra andre tjenester næringsutøverne har tilgang til?
- Anbefalinger om ev. videre satsing og prioriteringer knyttet til denne type tjenester til landbruket
 - Bør det etableres en mentorordning for hele landet?
 - Hvordan bør en ev. videreføring av mentorordningen organiseres fremover og med hvilke ressurser?
 - Det skal gjøres vurderinger av ressursbruk knyttet til ordningen

Det er et todelt mål med evalueringen; 1) er mentorordningen i landbruket slik den er gjennomført tilpasset næringens behov, og 2) har valgt operasjonalisering av mentorordningen overføringsverdi til resten av landet?

Dette første speiler et ønske om en resultatevaluering hvor en vurderer om ordningen svarer opp næringens behov, som vi forstår som bl.a. agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse. Punkt 2 legger opp til en evaluering av organisering av mentorordningen bl.a. i forhold til andre aktører, andre mentorordninger og ressursbruk. Spørsmålet som skal besvares er om mentorordningen, slik den er organisert og gjennomført i forsøket, bør bli en ordning som omfatter hele landet?

2.2 Metode for gjennomføring av evalueringen

Med utgangspunkt i LMDs spesifisering av oppdraget har vi valgt et design på evalueringen som kombinerer en nettbasert spørreundersøkelse og intervjuer. Resultatene fra disse undersøkelsene er beskrevet og blir diskutert i lys av andre relevante studier og rapporter. Det blir redegjort for bakgrunnen for forsøket med en mentorordning i landbruket og erfaringene blir diskutert i lys av andre mentorordninger blant annet mentorordningen til Innovasjon Norge (IN).

2.2.1 Datagrunnlag

Innledningsvis ble det gjennomført dokumentstudier og intervjuer med nasjonal og regionale koordinatorene hos Norsk Landbruksrådgiving (NLR). Formålet var å få innsikt i hvordan NLR forvalter og administrerer ordningen. Dokumentstudiene omfattet bl.a.

skjema utviklet av NLR for å følge opp ordningen, slik som søknadsskjema og skjema for avtale mellom adept og mentor samt rapporteringer og evalueringer av Innovasjons Norges mentorordning for gründerbedrifter.

For å kartlegge tjenesten og hvilke erfaringer adepter og mentorer har gjort seg, benyttet vi en spørreundersøkelse. Gjennom spørsmålene søkte vi å kartlegge motivasjon for deltakelse i ordningen og bakgrunn til adept og mentor. Vi stilte også spørsmål om forventningene til ordningen og erfaringer gjort i forbindelse med deltakelsen i ordningen. Denne ble sendt til alle adepter og mentorer innenfor ordningen i 2017 og 2018. Spørreundersøkelsen er vedlagt (se vedlegg 1). Kontaktinformasjon (epostadresser) fikk vi fra NLR.

Spørreundersøkelsen ble sendt til deltakere i ordningen i 2017 og 2018 med registrert epostadresse.¹ Det var 85 adepter og 82 mentorer, totalt 167 som mottok undersøkelsen. Det er 94 besvarte skjema, og 73 ubesvarte, hvorav fire av disse ikke ga samtykke til å delta i undersøkelsen.² Det gir en samlet svarprosent på 56, noe som anses å være bra.

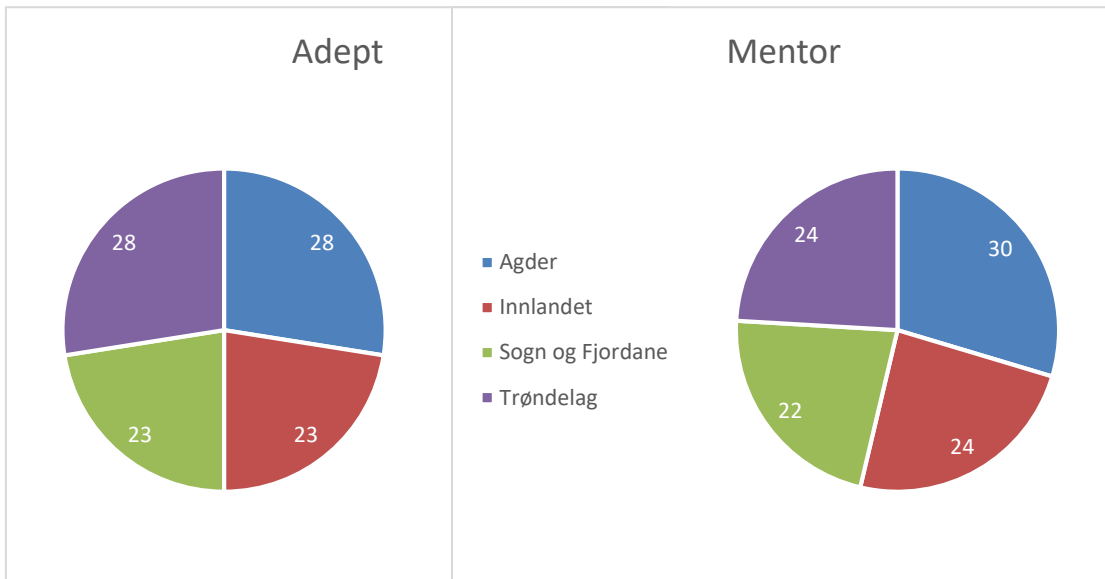
Blant adeptene er det en svarprosent på 49 og blant mentorene en svarprosent på 64. Det gir en teoretisk feilmargin på om lag seks prosent. Når det er sagt, må vi allikevel understreke at et utvalg på 94 gir begrensede analysemuligheter, f.eks. når det gjelder å undersøke om det er forskjeller mellom områder, alder, produksjoner etc. Det ble fra NLR sin side lagt opp til likt antall par per region og år. Av figuren fremgår respondenter etter rolle (adept eller mentor) og region. Figuren indikerer at det ikke er systematisk frafall som en må ta hensyn til ved tolking av data.

Tabell 1. Svarprosent spørreundersøkelse

Grunnlag	Adepter	Mentorer	Totalt	Prosent
Besvart	40	54	94	56
Ikke besvart	42	31	73	44
SUM	85	82	167	100

¹ En adept og en mentor har ikke mottatt undersøkelsen pga manglende/feil epostadresse.

² Spørreundersøkelsen er meldt til NSD og gjennomført i hht krav. Innebærer at alle mottakere av undersøkelsen har mottatt et informasjonsskriv om evalueringen og hvordan data behandles og slettes etter gjennomført prosjekt. I tillegg ble alle innledningsvis bedt om å gi sitt samtykke til å delta i undersøkelsen.

Figur 1. Respondenter spørreundersøkelse etter rolle og region. Prosent.

For å få mer innsikt i mentorordningen og deltakernes motivasjon og erfaring ble alle som mottok undersøkelsen også spurt om å delta i et intervju. Blant de som sa seg villige til å delta, valgte vi ut åtte informanter som ble forespurt om intervju i etterkant av undersøkelsen, én adept og én mentor per område. I tillegg har vi intervjuet representanter for Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag sentralt. Vi har også hatt kontakt med IN sentralt for å få innsikt i mentorordningen IN tilbyr gründerbedrifter.

3 MENTORORDNINGENS BAKGRUNN, MÅLGRUPPE OG INNHOLD

Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktige premisser for å *ha og opprettholde* et bærekraftig landbruk, og for å nå målet om økt matproduksjon. Et godt opplærings- og utdanningssystem bidrar til å sikre utøverne i landbruket riktig kompetanse. Men erfaringen er at det er relativt få i forhold til antall gårdsoverdragelser som velger agronomutdanning på videregående skole etter ungdomsskolen. Dette kan ha sammenheng med at gjennomsnittlig alder for overtakelse av gård er høy og mange velger dermed en annen utdanning og karriere før overtakelse av gård. Flere kommer derfor i voksen alder og etterspør et tilbud om agronomutdanning for voksne, og i enkelte fylker som f.eks. i Oppland, har det vært venteliste på dette tilbudet (Haugum et.al 2017).

I tillegg til det formelle utdanningssystemet er ulike typer rådgivingstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger m.m. viktige kilder til kompetanseheving for næringsutøverne i landbruket. Læring blant bønder i Oppland har vært undersøkt (Sæther 2015), og der kom det fram at dyktige og erfarne bønder i nærmiljøet er en meget viktig kilde til læring.

Det har over tid vært ulike tiltak og virkemidler knyttet til rekruttering og kompetanse i landbruket både på regionalt og nasjonalt nivå. *Eksempel* på regionale tiltak er

- Kompetanseløft Trøndersk landbruk (KTL), som har vært en treårig satsing fra 2013 med direkte utspring fra Trøndersk Landbruksmelding, hvor det var fokus på kompetanseheving i landbruket. Nord- og Sør-Trøndelag Bondelag har vært ansvarlig for hovedprosjektet (2013-16). Prosjektet ble finansiert gjennom regionale midler fra Fylkesmannen og Fylkeskommunen i begge trøndelagsfylkene.
- RULL, som er et partnerskapsarbeid mellom Oppland Bonde- og Småbrukarlag, Oppland Bondelag, Fylkesmannen i Oppland og Oppland fylkeskommune. RULL er Oppland fylkeskommunes strategi for å realisere nasjonale mål for rekruttering, utdanning og likestilling i landbruket.

I prosjektet Kompetanseløft Trøndersk Landbruk (KTL) ble *Mentorordning*, som en av fire ordninger innført for å øke kompetansen hos den enkelte bonde. Denne *mentorordningen* innebar at «en gårdbruker gjør en formell avtale med en kollega som kan bistå med råd,

veiledning og som diskusjonspartner. Dette er spesielt aktuelt ved større omlegginger av drifta, ved planer om utbygging og for nye brukere».³

Av evalueringen av KTL⁴, fremgår bl.a. «Mentorordningen ser ut til å fylle en funksjon som ingen andre ordninger i landbruket ivaretar. ... Mentorordningen har for noen vært utslagsgivende for investering i produksjoner. I mentorordningen verdsettes erfaringsbasert kompetanse. Mentorordningen burde vært tatt i bruk i forbindelse med større investeringer og når nye brukere starter opp. ... Produsenter som skal ta i bruk mentorordningen trenger hjelp til å komme i gang. Dette kan dreie seg om hvordan man finner en mentor, skal mentor ha betaling, hva kan forventes av mentor, skal det skrives avtale og mange andre forhold. En formalisering av mentorarbeidet vil gjøre det enklere for flere å ta i bruk mentorordningen og ikke minst bidra til å anerkjenne erfaringsbasert kompetanse og denne formen for samarbeid.» (Haugum, 2015: 15).

I forbindelse med jordbruksoppkjøret i 2016 bestemte partene at det skulle bevilges midler til å prøve ut en lavterskel mentorordning i landbruket.

3.1 Mentorordningen i landbruket – målgruppe og innhold

Det er NLR som forvalter og administrerer forsøket med mentorordning i landbruket etter modell av prosjektet kompetanseløft Trøndersk landbruk. Forsøket med mentorordning startet opp 1.1.2017 og er avgrenset til regionene Trøndelag, Agder, Hedmark og Oppland, samt Sogn og Fjordane.

«Målet med forsøket er å utvikle en metodikk for en mentorordning i landbruket som er tilpasset næringens behov, og som kan ha overføringsverdi til resten av landet. Forsøket er særskilt rettet inn mot unge/nye bønder i en krevende oppstartsfase. Som mentorer søker man å rekruttere bønder med lang erfaring. Mentorordningen omfatter både tradisjonelt landbruk og andre landbruksbaserte næringer. NLR sentralt har hovedansvaret for administrering av ordningen, mens regionene gjennomfører det praktiske arbeidet. For 2018 er det påmeldt 58 mentor/adept-par totalt.»⁵

Forsøksprosjektet varte i utgangspunktet til 31.12.2018. Det var bestemt at forsøket med mentorordning skulle evalueres eksternt og legges frem for partene i forbindelse med jordbruksoppkjøret 2019. Partene var enige om at forsøksordningen finansieres også i 2019 innenfor en ramme på NOK 2 000 000,-.

³ https://www.bondelaget.no/getfile.php/13724589-1456733633/Bilder%20fylker/Nord%20-%20Tr%C3%B8ndelag/Kompetansel%C3%B8ftet/sluttrapport%20290216_netversion.pdf side 3

⁴ <https://fou.no/wp-content/uploads/2015/10/tfourap201511.pdf>

⁵ Fra utlysningen

Fra 2018 ble det et tilbud om tilsvarende tilbud i Hordaland, men det ble ikke startet opp pga. for få søkere til ordningen. Fra 2019 ble Hordaland integrert i forsøket og fikk god oppslutning. Hordaland fylkeskommune finansierer dette tilbudet.

3.1.1 Målgruppe

I det opprinnelige oppdraget fra partene var målgruppen angitt som *unge bønder*. Dette ble operasjonalisert som *bønder 35 år eller yngre*. Erfaringene fra første året (2017) var at en aldersgrense på 35 år var lite hensiktsmessig. Argumentet var at en *ny* bonde på 40 år kan ha samme behov for oppfølging som en på 34 år. Dette ble derfor endret fra og med 2018, hvor det er vektlagt at målgruppen er unge bønder og nye bønder, men om det må prioriteres deltakelse skal unge bønder prioriteres. Dette er videreført for ordningen i 2019.

Deltakere innenfor ordningen

I 2017 ble det lagt opp til at hvert område skulle ha 9-10 adept/mentor-par. Det ble noen frafall i Sogn og Fjordane og Trøndelag. I 2018 ble det i utgangspunktet lagt opp til 13 par, men dette ble korrigert til 15 før oppstart 2018⁶. Det er gjort tilpasninger mellom områdene i forhold til søkermassen og tilgjengelige ressurser innenfor ordningen.

Antall adepter og mentorer per år og område som startet en mentoringsprosess innenfor ordningen fremgår av tabellen. Det er 86 unike adepter. Tre adepter er med i ordningen både i 2017 og 2018. Det er 83 unike mentorer, tre mentorer er benyttet i både 2017 og 2018.

Tabell 2. Antall adepter og mentorer per region. 2017 og 2018.

Region	2017		2018	
	Adept	Mentor	Adept	Mentor
Agder	9	9	13	13
Hedmark og Oppland	10	10	11	11
Sogn og Fjordane	7	7	16	14 ¹
Trøndelag	8	7 ¹	15	15
SUM	34	33	55	53

¹Mentor brukt til flere adepter.

3.1.2 NLR – forvaltning og administrering

I NLR er det en nasjonal koordinator som sitter sentralt på Ås. I tillegg er det en regionkontakt per region.

Rekruttering av adepter og kobling mellom adept og mentor er kritiske suksessfaktorer for ordningen og dens måloppnåelse. Det er et søknadsskjema til ordningen uavhengig av om du søker som adept eller som mentor. Søker må angi om vedkommende ønsker å delta som

⁶ Personlig meddelelse, Mette Feten, NLR.

«ny bonde» eller *mentor*. I tillegg til alder må søker oppgi om vedkommende er medlem i NLR og evt. hvilken enhet, formell utdanning⁷ og type produksjon. Søknadsskjema fremgår av vedlegg 2.

Det er en søknadsomgang per år, med frist 1. desember. Søknadsskjema sendes NLR sentralt. Nasjonal koordinator fordeler søknadene til de ulike områdene. Det har vært lagt opp til relativt lik ramme (kroner) mellom de ulike områdene. Det ble lagt opp til å starte 9 adept/mentor-par i 2017 og 15 i 2018.

Som nevnt er det gjennomført to runder med mentortildeling gjennom ordningen. Det er derfor et begrenset datagrunnlag evalueringen baserer seg på. I 2017 var det lave søkertall. Regionkontaktene jobbet derfor aktivt med å rekruttere flere adepter til ordningen. I 2018 var det noe bedre søking til ordningen, men det har ikke vært et stort behov for å prioritere mellom søkerne. Det er derfor lite eller ingen erfaring med en slik situasjon.

Det er regionkontaktene som sammen med Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag regionalt og distriktskontoret til Innovasjon Norge (INdk) som vurderer søknadene fra adepter og mentorer. Enkelte av de som søker som mentor er kontaktet direkte av en adept som ønsker vedkommende som mentor. Det er behov for å rekruttere mentorer i tillegg til de som søker. Det er et tett samarbeid regionalt med å identifisere aktuelle mentorer.

De samme aktørene deltar på oppstarts- og avslutningssamlingene. I tillegg deltar koordinatoren fra NLR sentralt på disse fellessamlingene.

Regionkontaktene er ansvarlig for å følge opp adept/mentor-parene gjennom året. I tilfeller hvor adept og/eller mentor ikke deltar på oppstartssamlingen, tar regionkontakten initiativ til et første møte hvor de går gjennom mål med ordningen og formalitetene knyttet til deltakelsen (se pkt. 3.1.3). Regionkontakten forsøker også å ha kontakt med hvert par nærmere vekstsesongen for å undersøke om de er kommet i gang. Det skjer primært via telefon.

Innen 1. desember skal mentor og adept sende en felles rapport (skjema vedlegg 3) som også er grunnlaget for utbetaling til mentor. Rapporten sendes regionkontakten som er ansvarlig for å godkjenne rapport. Ved tvil konsulteres NLR koordinator sentralt. Utbetalingen av honorar skjer fra NLR sentralt, etter at regionkontaktene har godkjent rapporten.

⁷ Det er først fra 2018 man i forbindelse med søknaden ble bedt om å oppgi formell kompetanse.

3.1.3 Innhold

Mentorordningen er et tilbud til unge eller nye bønder og er avgrenset til kalenderår og består av følgende:

- Adepten tildeles en mentor. I oppstartsåret (2017) ble det sagt at adepten har rett på fem fysiske møter innenfor ordningen. Erfaringene viste at enkelte ikke hadde behov for fem fysiske treff, men heller brukte andre kommunikasjonsformer, telefon, epost etc. Dette ble derfor fra og med 2018 endret til inntil fem fysiske møter.
- I tillegg gjennomføres det regionale oppstartssamlinger tidlig på året (januar/februar), som er første møte mellom adept og mentor innenfor ordningen. I tillegg er det gjennomført regionale avslutningssamlinger (2017 og 2018).
- Mentor mottar et honorar på NOK 8 000,- for mentorering gjennom året (inntil fem fysiske møter). I tillegg dekkes godtgjøring for deltakelse på samlinger i regi av NLR med NOK 2 000,- per dag og reise. Frist for gjennomføring og rapport er 1. desember.

3.1.4 Økonomisk omfang

Rammen for mentorordningen er satt av avtalepartene. Rammen for ordningen i 2017 og 2018 var NOK 1 850 000,-.

Regnskapsrapport for 2017 og 2018 fremgår av tabellen. Det er også rapportert kostnader for 2016. Dette betrakter vi som oppstartkostnader.

Rammen for mentorordningen skal dekke følgende komponenter:

- Saksbehandling og administrasjon (adm)
- Kobling av adept /mentor-par (adm)
- Honorar og reisekostnader til mentorer (honorar)
- Samlinger for adepter og mentorer (saml)

I regnskapsrapportene fra NLR til LMD er det ikke mulig å skille ut kostnaden knyttet til kobling av adept/mentor-par. Denne kostnaden vil inngå som del av saksbehandling og administrasjon. I tabellen nedenfor har vi satt opp kostnadene som er belastet rammen og angitt type komponent.

I 2017 var det som nevnt 34 adept/mentor-par og 55 i 2018. Oppsummert finner vi da at kostnaden knyttet til saksbehandling og administrasjon er redusert fra NOK 28 035,- i 2017 til NOK 16 712,- i 2018. 2016 til 2017 var oppstartsår. Regnskapet for 2018 viser at avsatt ramme til saksbehandling og administrasjon har hatt kapasitet til å håndtere et økt antall adept /mentor-par. Vi understreker at datagrunnlaget, kun to regnskapsrapporter, gir begrenset mulighet for analyse.

Tabell 3. Budsjett og regnskap mentorordning i landbruket. 2017 og 2018

	Komp	2017 Budsjett	2016 Regn- skap	2017 Regn- skap	2016-17 Sum	2018 Budsjett	2018 Regn- skap
Prosjektleder	adm	400 000	28 500	383 827	412 327	300 000	340 250
Andre adm tilsatte (timelister)	adm		34 000	58 000	92 000		46 687
Reisekostnader	adm			8 868	8 868		31 889
Adm regionalt	adm	500 000		500 000	500 000	500 000	500 000
Faglag og IN reg	adm	65 000			-	65 000	
Møtekostnader regionalt	adm	10 000		2 455	2 455	10 000	
Samlinger mentorer/regionansvarlige	saml	30 000		22 215	22 215	470 000	114 943
Mentorbistand	honorar	288 000		253 804	253 804	400 000	517 182
Reise mentorer	honorar	100 000		39 278	39 278	100 000	82 319
Evalueringssamlinger	saml	182 000		15 200	15 200	5 000	68 284
Markedsføring	adm	5 000			-		309
Andre kostnader	adm			55	55		
Sum kostnader		1 580 000	62 500	1 283 702	1 346 202	1 850 000	1 701 863

Kilde: NLR

Mentor honoreres med (inntil) NOK 8 000,- samt dekking av reisekostnader. I tillegg godtgjøres NOK 2 000,- per dag samt dekking av reisekostnader ved deltakelse på samlinger (oppstart og avslutning /evalueringssamling).

Honorar til mentorer inklusive reise utgjør i 2017 per par NOK 8 620,- og NOK 10 900,- i 2018. I følge NLR er det enkelte mentorer som i 2017 har sendt inn rapportering for sent, slik at honoraret er utbetalt og belastet neste års regnskap. Tilsvarende er også tilfelle for 2018. Når det gjelder samlinger er kostnaden i 2017 regnskapet per par NOK 1 100,- og i 2018 NOK 3 331,-. Det er usikkert hvor godtgjøringen til mentorer for deltakelse på samlinger er kostnadsført.

I tabellen har vi presentert kostnad per komponent og par for hhv. 2017 og 2018 og andel hver av disse utgjør av totalen. Andelen til administrasjon har gått ned fra 2017 til 2018.

Tabell 4. Kostnad per komponent og par. 2017 og 2018

	Kostnad per par 2017	Andel	Kostnad per par 2018	Andel
Antall par	34		55	
Administrasjon	28 035	74	16 712	54
Honorar	8 620	23	10 900	35
Samlinger	1 100	3	3 331	11
Totalt	37 756		30 943	

Kilde: NLR

4 ORDNINGENS INNRETNING OG ORGANISERING

I det følgende ser vi nærmere på mentorordningen og dens innretning og organisering. Forsøket med en mentorordning ble iverksatt fra og med 2017. Det er således kun data og erfaring fra to år (2017 og 2018) som ligger til grunn. Det innebærer at vurderingene er basert på et begrenset materiale.

4.1 Målsetting for mentorordningen

Et klart definert mål på hva virkemidlet skal bidra til er en sentral premis for å innrette virkemidlet slik at ønsket effekt oppnås på en god og effektiv måte. Målet med mentorordningen er generelt formulert. Vi finner bl.a. følgende:

«Nye produsentar innan både tradisjonelt landbruk og innan andre landbruksbaserte næringar kan søkje om å få ein mentor som kan gje råd til nye bønder/unge bønder i ein krevjande oppstartsfase.»⁸

Og

«Vil du som ny bonde eller bonde i en utviklingsfase ha en erfaren diskusjonspartner? Eller er du en erfaren bonde som kan tenke deg å dele din erfaring med andre?»

Du inviteres nå til å delta i et forsøk med mentorordning for landbruket «Bonde hjelper Bonde». Er dette interessant for deg, eller vet du om noen som kan ha interesse for dette?»⁹

Fra utlysningen av evalueringen fremgår:

«Målet med forsøket er å utvikle en metodikk for en mentorordning i landbruket som er tilpasset næringens behov, og som kan ha overføringsverdi til resten av landet. Forsøket er særskilt rettet inn mot unge/nye bønder i en krevende oppstartsfase.»

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-soknadsrunde-for-mentorordning-i-landbruket/id2618963/>

⁹ <https://www.bondelaget.no/getfile.php/13764104-1482398785/MMA/Bilder%20fylker/Nord%20-%20Tr%C3%B8ndelag/Kompetansel%C3%B8ftet/Mentorordning%20i%20landbruket%20-%20flyer%201216%281%29.pdf>

På basis av disse dokumentene legger vi til grunn at målet med mentorordningen innenfor forsøket har vært *å gi nye bønder/unge bønder råd i en krevende oppstartsfase*. I tillegg skal mentorordningen *være tilpasset næringens behov*.

Skal ordningen videreføres og gjelde for hele landet er det behov for et klart definert mål. Dette er en sentral premiss for å kunne innrette virkemidlet slik at ønsket effekt oppnås.

Det har i forbindelse med forsøket vært lagt vekt på at mentortilbudet skal være et lavterskeltilbud. *Hva slags type tilbud denne ordningen skal være og for hvem*, vil være helt sentralt for målformuleringen. Vi drøfter innretning og med det målformulering i kapittel 5.

4.2 Målgruppe

Som nevnt i forrige punkt mener vi at det *ikke* er et klart uttrykt mål for ordningen, og med det *kan* målgruppen óg bli uklar.

Det er gitt følgende (se pkt 4.1) omtale av målgruppen for ordningen:

- Nye produsentar innan både tradisjonelt landbruk og innan andre landbruksbaserte næringar
- ... ny bonde eller bonde i en utviklingsfase...
- ...unge/nye bønder i en krevende oppstartsfase...

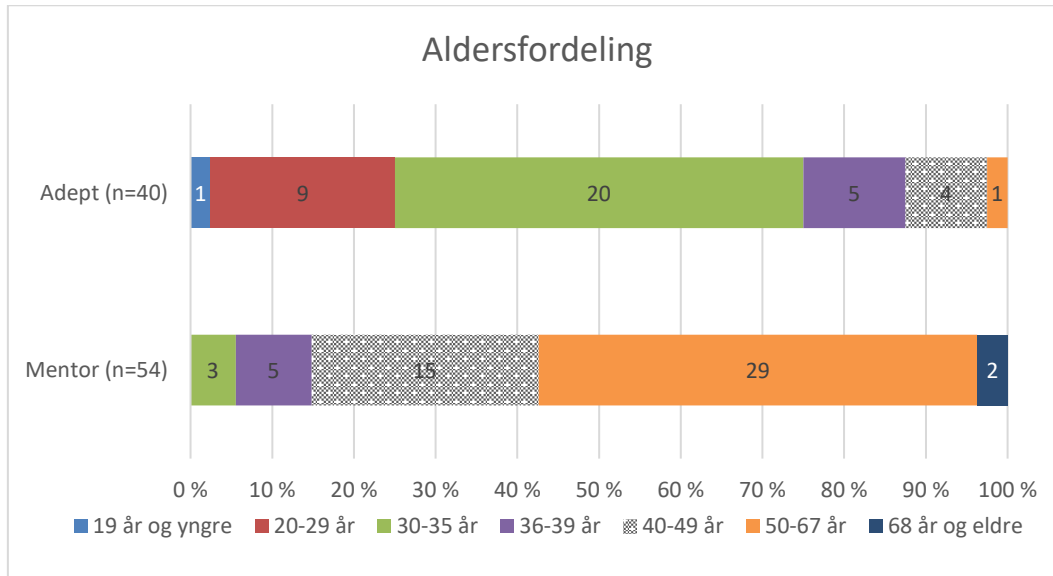
Hva er en ny produsent, eller en ny bonde, eller en bonde i en utviklingsfase, eller unge /nye bønder i en krevende oppstartsfase? En uklar målgruppe, gir utfordringer for søkeprosessen, f.eks. utforming av søknadsskjema. Videre vil et uklart mål og en uklar målgruppe gi konsekvenser for seleksjonsprosessen (se punkt 4.3).

Skal ordningen videreføres og gjelde for hele landet er det behov for en tydeligere avgrensning av målgruppen. Avgrensningen må ses i sammenheng med målet som settes for ordningen. Vi drøfter dette i kapittel 5.

I forsøket har man lagt til grunn at målgruppen er unge bønder, dvs 35 år eller yngre. I tillegg er det åpnet for nye bønder, fra 2018, uten at det er spesifisert nærmere.

Eldste adept/bonde innenfor ordningen er født i 1961, mens nest eldst er født i 1971. Mens yngste er født etter 1998. Ser vi på tilsvarende for mentorene, er eldste født før 1951 og yngste er født i 1985.

Ser vi nærmere på adeptene er halvparten i aldersgruppen 30-35 år, mens en firedel er yngre enn 30 år. Det er og skal være en annen aldersfordeling for mentorene. Mer enn halvparten av mentorene er i alderen 50-67 år. Bare to av mentorene er eldre enn 67 år.

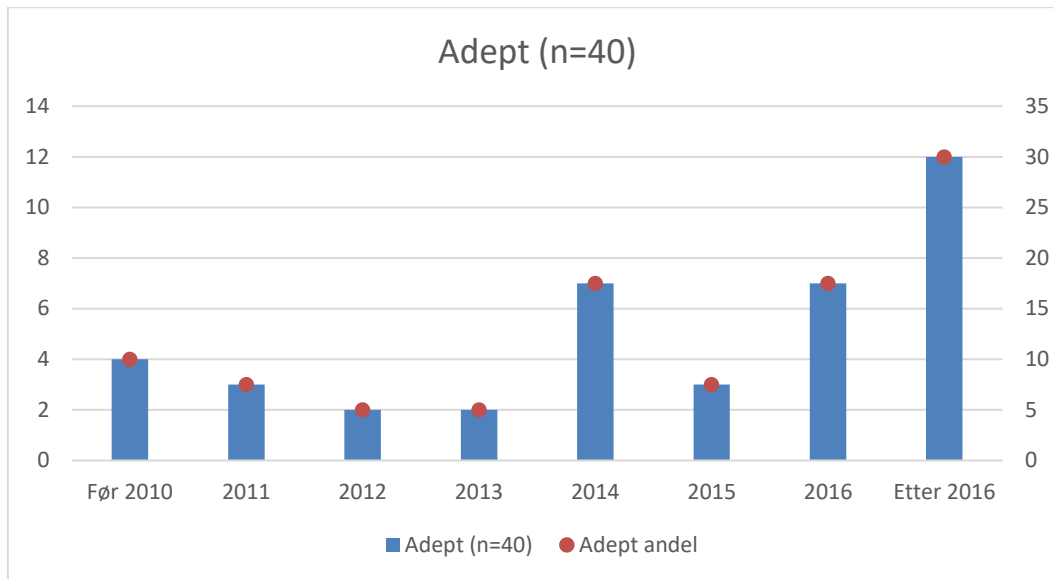

Figur 2. Aldersfordeling adept (n=40) og mentor (n=54). Samlet for 2017 og 2018. Prosent (absolutte tall er angitt i dataetikettene).

Når vi ser bort fra de som er født før 1951 og etter 1998 (totalt tre personer) er gjennomsnittsalderen for adeptene 33 år, mens mentorene i gjennomsnitt er 51 år.

Siden målet med ordningen er å gi nye bønder/unge bønder råd i en krevende oppstartsfase, er det relevant å se når bøndene (adeptene) startet opp som bonde.

Av figuren fremgår at 10 prosent av adeptene startet opp som bonde i 2010 eller tidligere, dvs. for åtte år eller mer siden. 30 prosent av adeptene startet opp som bonde etter 2016. Mer enn 70 prosent av adeptene har startet opp som bonde siste fem årene. Mentorene har lang erfaring som bonde. Nesten alle startet opp som bonde før 2010.

Figur 3. Når startet du opp som bonde? Adept (n=40). Absolutte tall (primærakse) og prosent (sekundærakse).

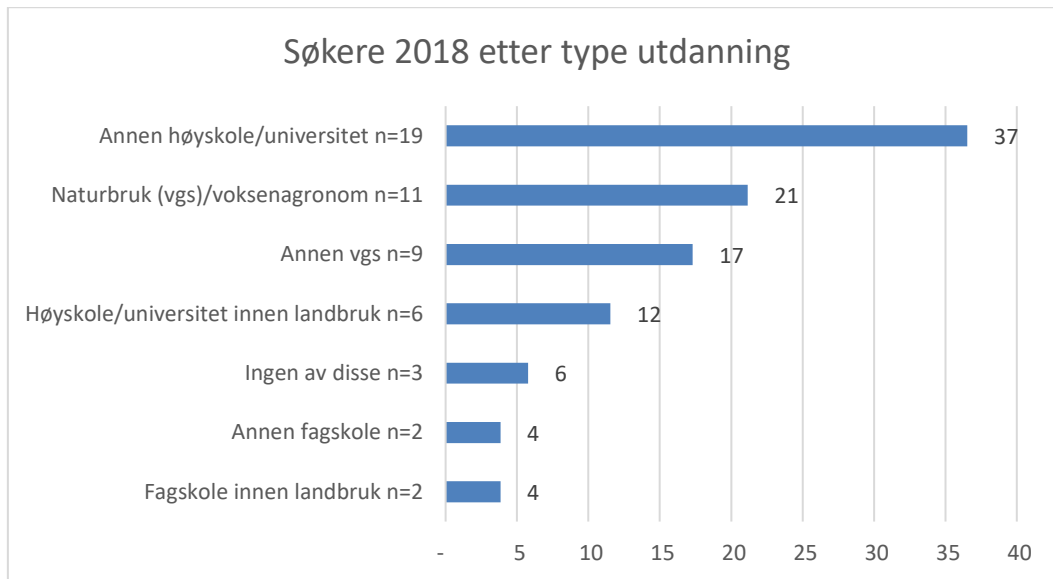
Sett i forhold til dette kan vi si at ordningen hovedsakelig har truffet unge bønder i en oppstartsfase. Vi stiller imidlertid spørsmål ved om en etter åtte års drift fremdeles kan sies å være i en oppstartsfase. Et sentralt spørsmål er om det å være i en oppstartsfase i seg selv bør være tilstrekkelig til å få innvilget finansiering av en mentor? Vi kommer tilbake til dette i drøftingen i kapittel 5.

Som nevnt var det et krav i 2017 at adepten skulle være 35 år eller yngre. Dette ble som nevnt endret fra 2018, hvor en åpnet for nye bønder. Det er ikke definert nærmere hva ny bonde er. Her mener vi en bør sette en grense på fem år, som er tilsvarende kriteriet for nye gründerbedrifter innenfor IN sin mentorordning.

Fra og med 2018 har søkere oppgitt faglig utdanning i forbindelse med søknaden. Vi har sett på adeptenes utdanningsnivå. Dette er presentert i påfølgende figur.

Om en ser landbruksrelatert utdanning *samlet*, oppgir til sammen 37 prosent av adeptene å ha landbruksfaglig utdanning (naturbruksutdanning (vgs) (21 prosent), fagskole innen landbruk (4 prosent) og høyskole/universitet innen landbruk (12 prosent)). Det innebærer at 63 prosent av søkerne har annen form for utdanning, hvorav 37 prosent av disse har annen høyskole/universitetsutdanning.

I hvilken grad søkerne har erfaringsbasert kompetanse fra landbruket etterspørres ikke i forbindelse med søknaden.

Figur 4. Adepter etter type utdanning. n=52. Prosent.

Kilde: NLR

4.3 Hvordan selekteres adepter og mentorer?

Det er NLR som er ansvarlig for ordningen, både når det gjelder hvilke unge /nye bønder som får delta og mentorene og koblingen i adept/mentor-par.

Seleksjonen av unge/nye bønder og mentorer skjer regionalt. Faglagene og INdk deltar i denne prosessen. I sine tilbakemeldinger til evaluatør peker NLR på at de hadde forventet en noe mer aktiv deltakelse fra faglagene i å rekruttere deltakere til mentorordningen.

Det er et felles søknadsskjema for bønder og mentorer (vedlegg 2). I tillegg til kontaktinformasjon skal søkerne oppgi alder, evt. medlemskap i NLR, rolle i ordningen (ny bonde/mentor), hvilken faglig utdannelse søker har samt hvilken produksjon søker har per i dag. Dersom ny bonde har ønske om en mentor, kan denne navngis.

Adepter og mentorer velges ut på grunnlag av søknadsskjema. Av adeptene som har besvart undersøkelsen er det en todeling, halvparten har søkt på eget initiativ mens den andre halvparten ble oppfordret til å søke (f.eks. fra NLR, IN, faglag, andre rådgivere).

NLR har spilt en aktiv rolle i å rekruttere mentorer, drøyt halvparten oppgir å ha blitt forespurt av NLR, mens noe mer enn en tredjedel oppgir å ha søkt på eget initiativ. En av ti mentorer oppgir å ha blitt kontaktet direkte av adepten. Landbrukskontoret nevnes óg som en rekrutterer.

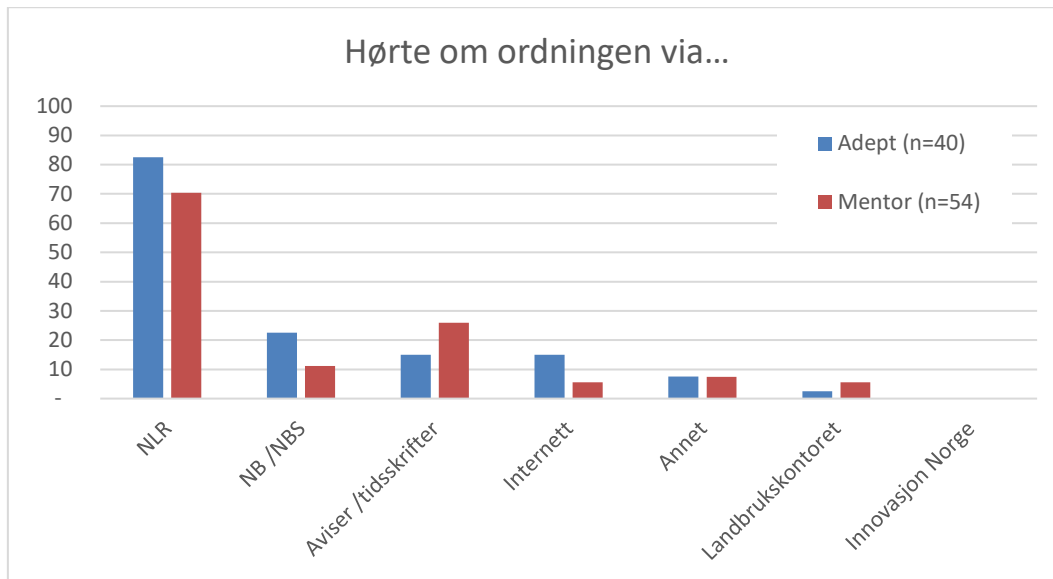
Slik vi ser det er det ikke formelle seleksjonskriterier utover bondens alder.

I en seleksjonsprosess er det interessant å identifisere hvordan søkerne fikk informasjon om ordningen og hvordan ordningen markedsføres.

Hvordan ordningen markedsføres vil påvirke hvem som søker og selekteres inn i ordningen. «Bli med i mentorordningen Bonde hjelper bonde» og «Bonde hjelper bonde: Bli med i mentorordning for unge bønder» er overskrifter hentet fra hhv. bondelagets og landbruksrådgivingens nettsider. Ordningen skal *ikke* være avgrenset til tradisjonelt landbruk. Hovedvekten av de som har søkt om mentor er allikevel bønder som har behov knyttet til tradisjonell jordbruksdrift, men det er óg eksempler på at det er søkt om mentorer til utvikling av videreforedling av gårdens ressurser og til utvikling av annet tjenestetilbud som Inn på tunet. At mentorordningen ikke er avgrenset til tradisjonell drift, bør innebære at det er åpning for å hente mentorer fra andre typer næringer. Behov for kompetanse må være styrende for rekruttering av mentor og kobling til adept. Ved å bruke «Bonde hjelper bonde» signaliseres det at mentorer du kan søke om er andre bønder, og i det ligger i mange tilfeller også en antakelse om at det primært er innenfor tradisjonell drift en kan søke. Vi kommer tilbake til dette i drøftingen.

Vi spurte respondentene om hvordan de hørte om mentorordningen i landbruket? Her kunne respondentene velge flere alternativer. NLR har spilt en sentral rolle, åtte av ti adepter og syv av ti mentorer oppgir å ha hørt om ordningen via landbruksrådgivingen.

Det som er noe overraskende er at øvrige informasjonskilder i liten grad oppgis. En kunne anta at unge bønder i en oppstartsfase søkte informasjon/rådgiving i forhold til mulige ordninger bl.a. hos lokalt landbrukskontor og INdk. En kunne forventet at INdk var en sentral informasjonskilde, i og med de forvalter andre virkemidler rettet mot landbruksnæringen og unge bønder spesielt og de har en sentral rolle i seleksjon av unge bønder. Tilsvarende kunne en forvente at faglagene óg var sentrale informasjonskilder, da en må forvente at nye bønder forsøkes rekruttert som medlemmer til faglagene.

Figur 5. Hvordan hørte du om mentorordningen i landbruket? Flere valg mulig. Prosent.

4.3.1 Innovasjon Norge (IN) sin mentorordning for gründerbedrifter

Vi har sett nærmere på IN sin mentorordning for gründerere som har som formål å bistå gründer i oppstartsfasen. Ordningen er rettet mot gründerbedrifter som er yngre enn fem år, har «en innovativ forretningside med ambisjoner om betydelig vekst og muligheter for å lykkes i et internasjonalt marked? Eller en innovativ idé som kan skape nye, lønnsomme arbeidsplasser og et bedre tilbud til befolkningen i en distriktskommune». ¹⁰ Mentor skal dekke gründerens behov for råd og hjelp, og bidra til at oppstartsprosessen går raskere, sjansen for å lykkes øker og sannsynligheten for feil reduseres (Aspelien 2018). INdk behandler søknadene fra gründerbedriftene, mens koblingen med mentor er satt ut til eksterne (se pkt 4.6.1).

Bedriftene selekteres til ordningen enten ved å søke direkte, eller de oppfordres fra saksbehandler i IN. Gründerbedriftenes kompetansebehov avklares og defineres som følge av samtaler med saksbehandlere hos IN, koblermiljøene og i enkelte tilfeller i samarbeid med mentor.

4.4 Type bonde

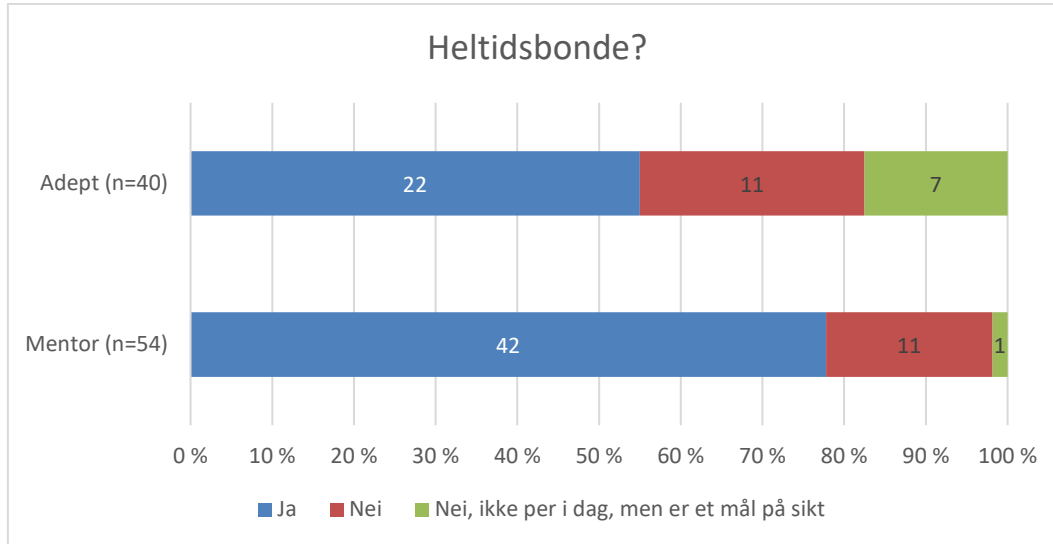
Hvem skal prioriteres innenfor en mentortjeneste. Av målet for ordningen fremgår at det er unge og nye bønder. Det stilles ikke ytterligere krav. I forbindelse med søknaden skal det

¹⁰

[file:///C:/Users/2705884/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/PLAFD1L3/Produktark%20Mentor%201%20-%202018%20\(002\).pdf](file:///C:/Users/2705884/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/PLAFD1L3/Produktark%20Mentor%201%20-%202018%20(002).pdf)

kun oppgis type produksjon. Det gis ingen opplysninger om type behov adeptene mener de har. Det er ikke gjennomført samtaler med adeptene før behandling av søknaden.

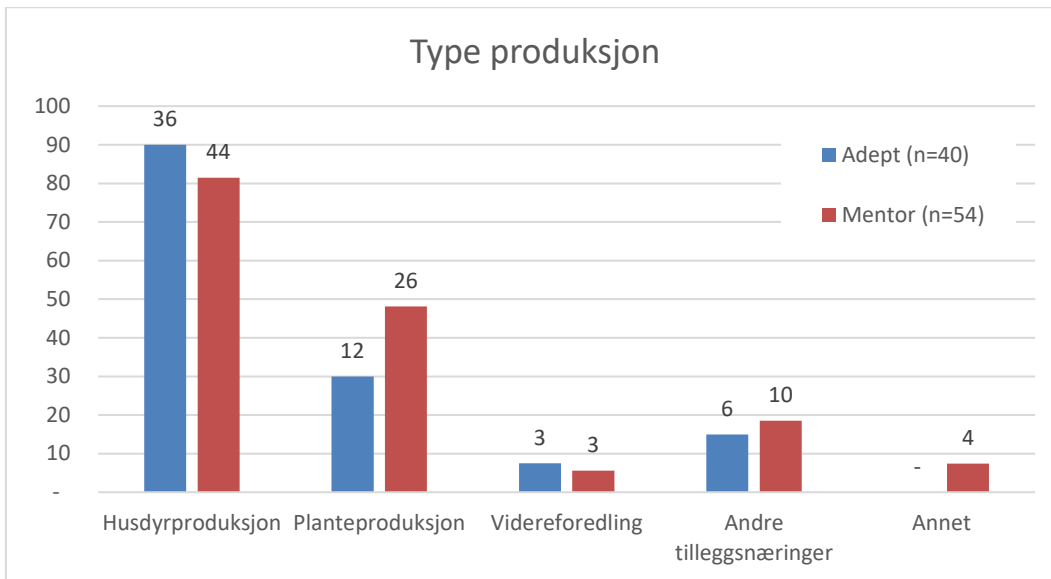
Av adeptene som har besvart undersøkelsen, oppgir mer enn 50 prosent av dem å være bonde på heltid, mens nær 80 prosent av mentorene er det. Av adeptene er det i underkant av 20 prosent som har det som mål på sikt.

Figur 6. Er du heltidsbonde? Prosent (absolutte tall er gitt i dataetiketter).

Vi spurte både mentorene og adeptene om type produksjon de har per i dag. Resultatet er presentert i Figur 7. Nær 90 prosent av adeptene som har besvart undersøkelsen har husdyrproduksjon på garden. Vi ser også at blant adeptene og mentorene er det også videreforedling og andre tilleggsnæringer. Eksempler på hva som ligger i 'Annet'-kategorien er konsulenttjenester, lagerdrift og utleie. Det er en tredjedel av adeptene som har planer om å endre dagens produksjon i løpet av 1-3 år.

Det er interessant å merke seg at husdyrproduksjon er så vidt dominerende blant adeptene. Hvordan ordningen markedsføres, vil påvirke hvem som søker om mentor innenfor ordningen. I undersøkelsen spurte vi om årsak til ønske om mentor. Alternativer til årsak var ikke knyttet opp til type produksjon, se Kapittel 4.5.

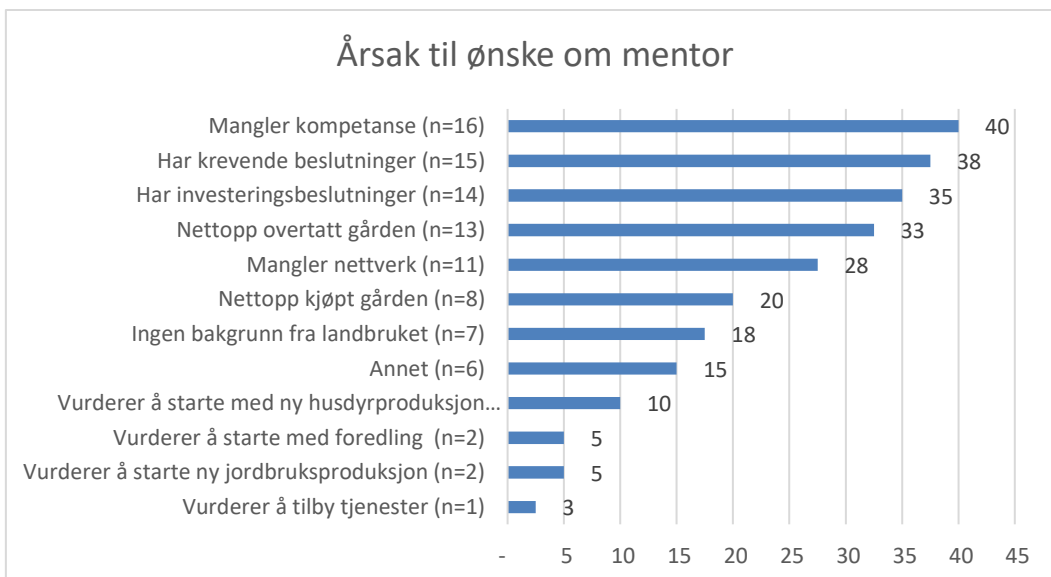

Figur 7. Type produksjon på garden per i dag. Flere valg var mulig. Prosent (absolutte tall gitt i dataetiketter).

4.5 Hvorfor mentor?

Et sentralt spørsmål er hvorfor adeptene ønsker en mentor? I undersøkelsen stilte vi to spørsmål, først 'Hva er viktige årsaker til at du ønsker en mentor?' Her kunne de velge flere alternativer, deretter ba vi adeptene om å velge viktigste årsak til å være med i mentorordningen. Resultatet fremgår av figurene.

Adeptene har i snitt oppgitt 2-3 årsaker til å ønske en mentor, se Figur 8.

Figur 8. Hva er viktige årsaker til at du ønsker en mentor? Flere valg mulig. Prosent. n=40.

Det er interessant å merke seg at alternativene som går på oppstart av ny produksjon/nytt tjenestetilbud i liten grad oppgis som årsak til ønske om mentor. Manglende kompetanse derimot oppgis som én av flere årsaker av 40 prosent av adeptene.

Kompetanse/vurderingsevne vil også være sentralt innenfor alternativene 'Har krevende beslutninger' og 'Har investeringsbeslutninger', som oppgis som årsak av hhv. 33 og 35 prosent av adeptene. «Ny i landbruket» kan være en samlebetegnelse på alternativene 'Nettopp overtatt gården (odel, innen familien)', 'Mangler nettverk', 'Nettopp kjøpt gården' og 'Ingen bakgrunn fra landbruket' som også er sentrale årsaker.

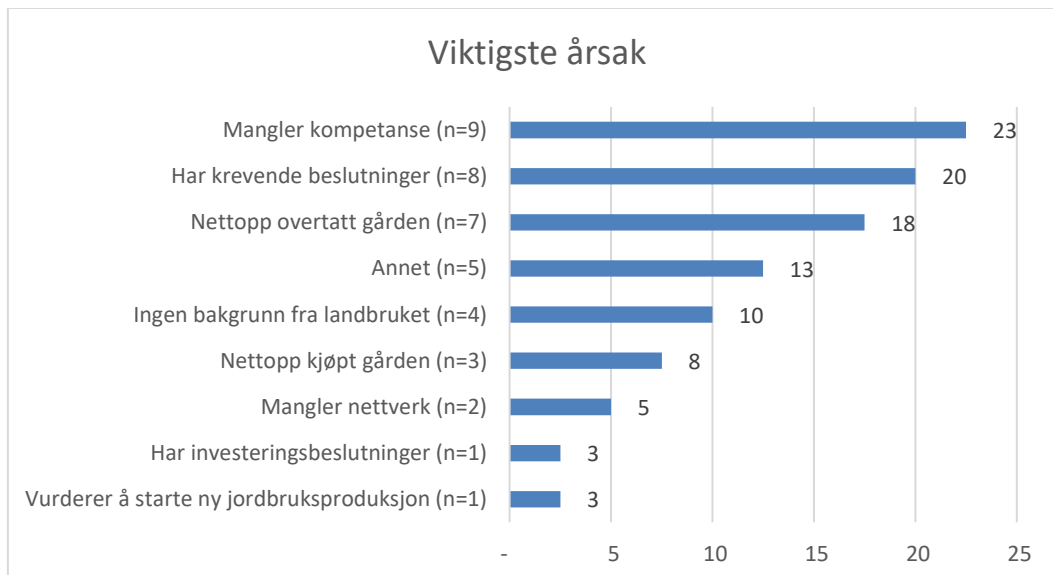
I påfølgende figur er viktigste årsak til å ønske en mentor oppgitt. 'Manglende kompetanse' er årsaken som da velges av flest adepter (n=9). Denne følges av 'Har krevende beslutninger' og 'Nettopp overtatt gården'. Det er fem adepter som oppgir 'Annet' som viktigste årsak. Flere av kommentarene knyttes til kompetanse, f.eks.:

«Ønsker å hente kunnskap fra flere kanaler»

«Kompetanseheving og erfaringsutveksling»

I tillegg kom det et innspill på alternativene vi hadde satt opp:

«Jeg synes punktene: "jeg mangler kompetanse" eller "har ingen bakgrunn fra landbruket" er veldig bastante. Jeg trenger kompetanseheving, og trengte noen med mer erfaring fra min produksjon å diskutere mine problemstillinger med.»

Figur 9. Hva er viktigste årsak til at du ønsker en mentor? Kun alternativer Prosent. n=40.

Sentralt i forhold til en vurdering av ordningens rasjonale er om denne tjeneste kan kjøpes i et marked, eller om det finnes eksisterende tilbud som dekker tilsvarende. Både adepter og mentorer ble derfor spurt om mentorordningen dekker et behov som ikke dekkes gjennom

andre ordninger. Ikke overraskende svarer ni av ti at 'Ja, mentorordningen dekker et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger'. Tre adepter utdyper det slik:

«Mentor er ikkje kjøpt og betalt av nokon for å selge inn varer, han er ein som vil meg vel»

«Svært få rådgivere har praktisk erfaring fra egen gårdsdrift»

«Det er god tilgang på generell rådgiving i en bestemt produksjon, men når det gjelder å tilpasse driften til eget liv og eget grunnlag på gården er det fint å kunne diskutere med noen som er aktive i samme produksjon og kjenner nyansene i arbeidsteknikk, marked, utfordringer og utviklingsmuligheter. Og man kjenner at mentoren bryr seg på en annen måte, enn de som har mange andre å følge opp. Det gir en annen trygghet, som man har mulighet til å internalisere i egen drift etterpå»

Det er ingen av mentorene som mener at mentorordningen dekkes av andre ordninger, men en av ti oppgir å være litt usikre på om det kan være noe overlapp.

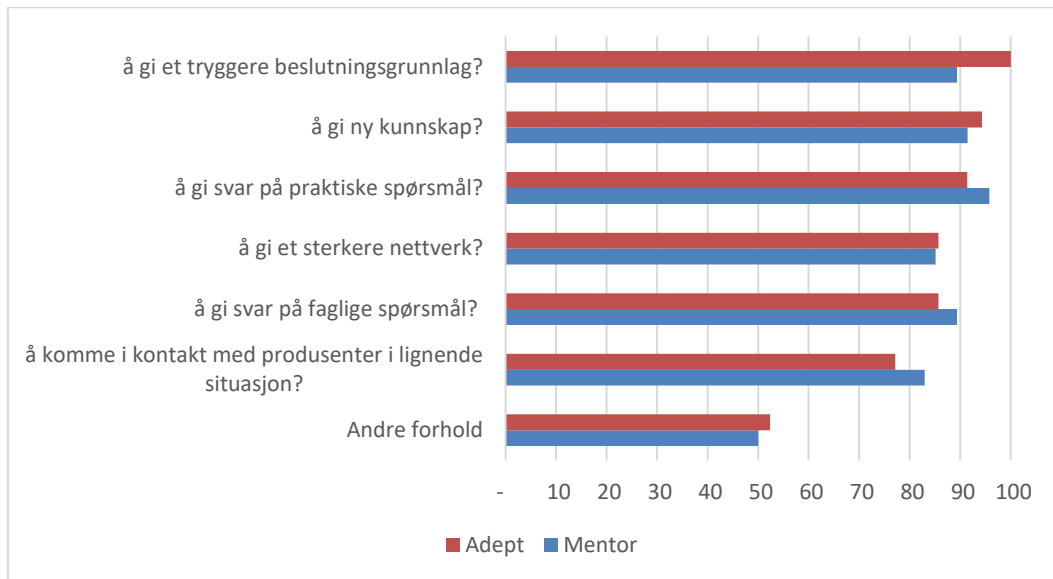
«Kjenner nok ikke totaltilbudet godt nok, men har inntrykk av at NLR har meget godt produksjonsfaglig tilbud. Mentorordningen vil for mange kunne grense opp mot ovennevnte tilbud. For andre vil ordningen være et alternativ/forlenget arm for "dynamisk strategi" (som jeg gjerne skulle sett ett bedre navn på). For denne gruppen kan ordningen sies å dekke ett hull.»

«Alle samvirkeorganisasjonane i landbruket har ei eller anna form for rådgjeving mot bonden. Sjølv om mentorordninga er organisert på ein anna måte vert innhaldet nokså likt.»

Adepter og mentorer som svarte at mentorordningen dekker et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger, ble bedt om å vurdere i hvilken grad mentorordningen bidrar til å gi bl.a. svar på praktiske spørsmål (se påfølgende figur). I figuren har vi presentert andelen som har sagt at mentorordningen bidrar i stor eller i veldig stor grad. Vi ser da at alle adeptene som har besvart undersøkelsen (100 prosent) mener at mentorordninger i veldig stor og stor grad gir et tryggere beslutningsgrunnlag. Videre mener 94 prosent av disse adeptene at mentorordningen gir ny kunnskap, mens 91 prosent mener den gir svar på praktiske spørsmål. Et sterkere nettverk og svar på faglige spørsmål mener 86 prosent av disse adeptene at mentorordningen gir i stor og i veldig stor grad. «Bare» 77 prosent av adeptene mener at ordningen bidrar til å komme i kontakt med andre produsenter i lignende situasjon. Én belyser det slik:

«Ta beslutninger basert på et større bilde. Mentoren og bonden har gjerne et breiere perspektiv enn rådgivere, mange flere ting som skal tas i betraktning i en sak enn rådgiverens snevre kompetanseområde»

Det er liten forskjell mellom hvordan adepter og mentorer vurderer dette.

Figur 10. I hvilken grad bidrar mentorordningen til å dekke følgende behov? Andel valgt i stor og i veldig stor grad. Adepter n=35, mentorer n=47. Prosent.

En refleksjon knyttet til forannevnte figur er at dette speiler kompleksiteten i primærproduksjonen. Det er behov for kunnskap og praksis, eller erfaringsbasert kompetanse. Dette er noe som ikke nødvendigvis kan kjøpes i et rådgivingsmarked, mange rådgivere har god formell kompetanse, men en del mangler praktisk erfaring fra gårdsdrift.

Det er flere som i intervjuer trekker frem at mange rådgivere har bakenforliggende hensyn å ta. Eksempelvis har enkelte rådgivere et krav om å selge timer, et faktureringskrav mens leverandører av bygg og/eller innendørsmekanisering har et mål om å få et salg. En mentor sa det slik:

«Jeg må vekte rådene jeg får mot bakgrunnen til rådgiverne.»

De tre som svarte «nei», eller «jeg er usikker» på om mentorordningen dekker et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger, ble gitt mulighet til å utdype sitt svar. To valgte å utdype som følger:

«Det er en tulleordning, laget av folk som har for lite å gjøre.»

«For en som starter opp er det fint med en mentor. Men hvis du har planene allerede og er vant til å gjøre ting selv klarer du deg fint uten.»

Spørreundersøkelsen avdekker et stort spenn i behov. Dette underbygges av intervjuer med mentor. En har vært mentor for en bonde som nettopp hadde overtatt en gård uten noe som helst form for bakgrunn fra landbruket og startet med husdyr. Denne bonden hadde behov for mye bistand, eksempelvis hva fórbehovet for vinteren var. En regionkontakt nevner liknende tilfeller, hvor bonden manglet helt elementære kunnskaper

og ferdigheter, slik som å stille inn såmaskiner og bruke ploegen. En annen hadde behov for mentor i forhold til å vurdere investeringer i nytt fjøs.

4.6 Koblingen mellom adept-mentor

En kritisk suksessfaktor er at «kjemien stemmer» mellom adept og mentor, at det utvikles tillit og en trygg relasjon, slik at dialogen blir god dem imellom. Koblingsprosessen er her sentral. Det er som nevnt NLR regionalt sammen med faglagene og INdk som vurderer søknadene og jobber med å rekruttere mentorer når det er behov for flere enn de som selv har søkt om å bli mentor. De regional koordinatorene hos NLR er helt sentrale i å koble adept og mentor.

Nær 60 prosent av adeptene ble tildelt en mentor fra NLR. Mens de øvrige selv hadde ønsker om mentor, hvorav en oppgir å ha oppgitt ønske om mentors kvalifikasjoner. Av adeptene som har besvart undersøkelsen var det 41 prosent som kjente mentor fra tidligere, mens blant mentorene som har besvart var det 36 prosent som oppga å kjenne adepten fra tidligere.

Et sentralt spørsmål er om søknadsskjema og prosessen slik den er lagt opp, er egnet til å avdekke/konkretisere adeptenes mentorbehov? Kriteriet som legges for kobling for mentorordningen i landbruket er produksjon og bondens adresse. Erfaring fra 2017 viste at det er uheldig om det er for stor geografisk avstand mellom adept og mentor. En av NLRs koordinatorene påpeker at det ikke bør være mer enn en times reisevei.

Når det er sagt, tyder resultatet fra spørreundersøkelsen på at bøndene er fornøyde med sine mentorer. Det indikerer at NLR gjør en god jobb med å koble adept og mentor. Hele 92 prosent (35 av 38), ville anbefalt «sin» mentor til en annen bonde og 97 prosent (37 av 38) vil anbefale mentorordningen til andre bønder. Om mentorene sier adeptene bl.a.:

«Hun er flink til å se det hele.»

«Veldig dyktig, ydmyk og interessert. Masse kunnskap.»

«Skulle ønske at de var enda dyktigere faglig.»

En mentor sier at det bør stilles krav til mentorene innenfor ordningen, både faglig og økonomisk:

«Krav bør stilles til mentorer (faglige og økonomiske) Det er enorme forskjeller faglig blant bønder, bruk de i de forskjellige produksjoner med best kvalifikasjoner. Noen lager gråstein om til gull og deres lærdom trengs til nye unge bønder. Lønn til mentor som verdsetter kompetansen til mentor. Nå får vi ett beløp fastsatt av NLR, og resten beholder de vel selv.»

Veldig typisk i landbruket at som bonde er du verd 100 kr. per time og de som tilbyr tjenester til bonden må ha 5-700 per time. Verdsett kompetansen til bonden!»

Grad av fornøydheth vil avhenge av forventningene til ordningen. Det stilles ikke krav til egenbetaling og det defineres ikke mål med mentoreringen. Dette kan bidra til at det blant adeptene ikke stilles så høye forventninger til hva de ønsker å få ut av deltakelse. Et spørsmål som og må stilles er om et honorar på NOK 8 000,- i tilstrekkelig grad forplikter mentor til gjennomføring? Det er ikke alle mentoringsprosessene som har gått som planlagt. En årsak kan være at det i for liten grad er prioritert.

4.6.1 Mentorordning for gründere – kobling gründer og mentor

Det er interessant å vurdere hvordan de har løst denne oppgaven innenfor IN sin mentorordning. Som nevnt er det INdk som vurderer søknadene fra gründerne, mens rekruttering av mentorer og koblingen mellom gründer og mentor er satt ut til eksterne fagmiljøer.

Det er fire eksterne koblermiljø som dekker ulike geografiske områder, så hvilket koblingsmiljø som benyttes er avhengig av geografisk lokalisering av bedriften. Koblermiljøene er rekruttert etter en anbudsprosess. IN dekker inntil NOK 12 000,- (eks. mva) per kobling.

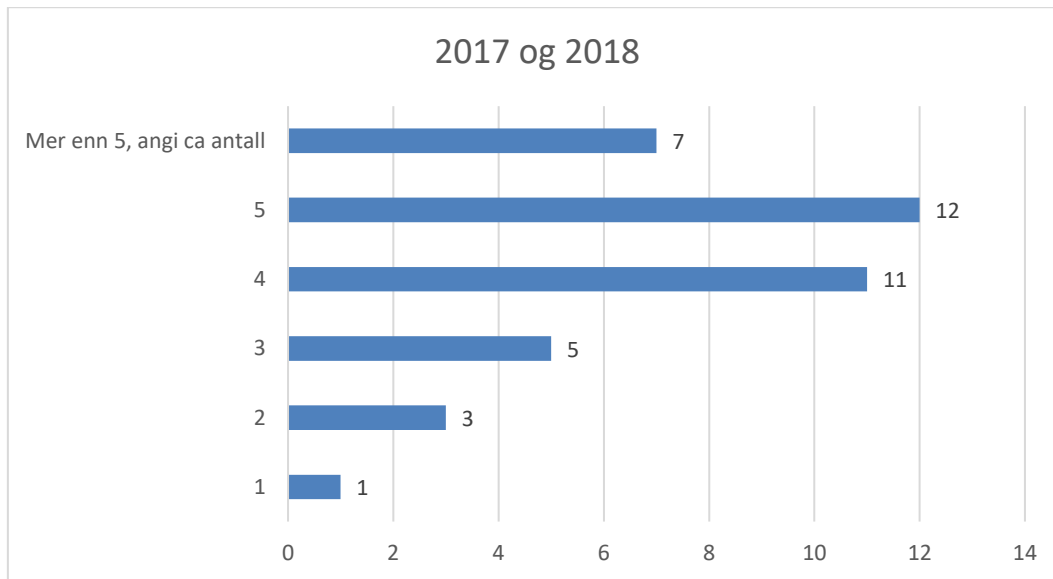
Sentralt i dette arbeidet er å finne en mentor som «passer» til bedriftens kompetansebehov. Gründerbedriftens kompetansebehov avklares og defineres som følge av samtaler med saksbehandlere hos IN, koblermiljøene og i enkelte tilfeller i samarbeid med mentor

4.7 Er omfanget på mentoreringen tilstrekkelig?

Ordingen legger opp til inntil fem fysiske møter/treff innenfor et år. I realiteten er perioden ni til ti måneder. Oppstartssamlingen gjennomføres i perioden januar/februar og frist for sluttrapport er 1.desember. Det er ikke satt ramme for de fem fysiske møtene. Materialet og intervjuene viser at det reelle timetallet med mentorering varierer mye. Nevner her at IN sin mentorordning for gründerbedrifter er avgrenset til 30 timer innenfor en periode på to til seks måneder.

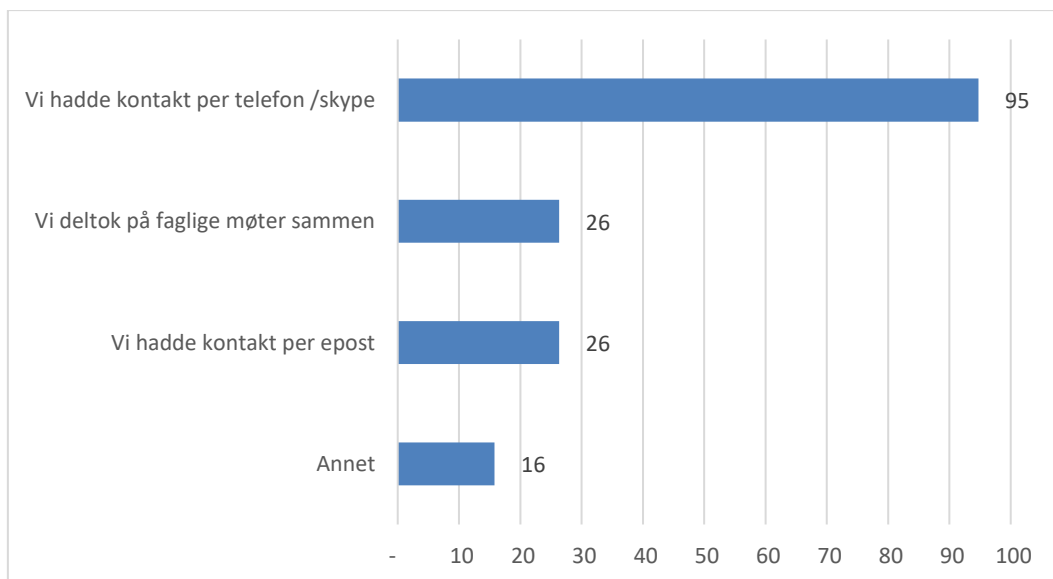
Vi spurte adeptene om antall møter med mentor gjennom året. Resultatet er presentert i figuren. Vi skiller ikke mellom 2017 og 2018, selv om det ble en endring fra fem fysiske møter i 2017 til inntil fem fysiske møter i 2018. Nær halvparten av adeptene oppgir å ha hatt fem eller flere møter med mentor i løpet av perioden.

Vi ba adeptene spesifisere antall møter om det var mer enn 5 møter. Av de som spesifiserte ligger det totale antallet i intervallet 6 til 10 møter.

Figur 11. Antall møter gjennom året mentor og adept. n= 39. 2017 og 2018.

For nær alle adeptene ble disse møtene supplert med kontakt per telefon/Skype. Noen av parene har også deltatt på faglige møter sammen og har hatt kontakt per epost. Eksempler på annen type kontakt er besøk og bruk av sosiale medier.

Figur 12. På hvilken måte hadde dere annen kontakt (utenom fysiske møter) gjennom året? Flere valg var mulig. n=38. Prosent.

Når det er snakk om omfang er tilbudet (inntil fem møter) og gjennomføringsperiode sentralt. Vi ba adeptene og mentorene vurdere et sett av påstander, hvorav en var: 'Perioden med mentor bør utvides til 18 måneder'. Av de som har besvart spørsmålet er det halvparten av adeptene som har besvart undersøkelsen og nær halvparten av mentorene som sier seg helt enige i denne påstanden. Litt overraskende er det at det kun er en tredjedel av adeptene og en femdel av mentorene som sier seg helt enige i at mentorperioden er for kort (om lag ti måneder). Intervjuene er benyttet til å utdype bl.a.

dette. Der fremkommer at det er behov for struktur og rammer for ordningen, men at perioden kunne vurderes noe i forhold til type behov mentoreringen skal rettes mot. Er mentoreringen knyttet til vekstsesongen, bør mentorperioden omfatte planlegging av vekstsesongen, gjennomføring, evaluering og konsekvenser for planlegging av neste vekstsesong. Et anslag for behov for fleksibilitet kan være 12-24 måneder.

For mentorene kan det være en fordel om en i tillegg til inntil fem fysiske møter, gir et timeanslag. Alternativt at honoreringen kun knyttes til et antall timer. Det vil gi samme praksis som for mentorordningen til IN. Det vil gi tryggere rammer for en mentor å gå inn i ordningen. Samtidig som adepten vet hva en kan forvente av mentorering.

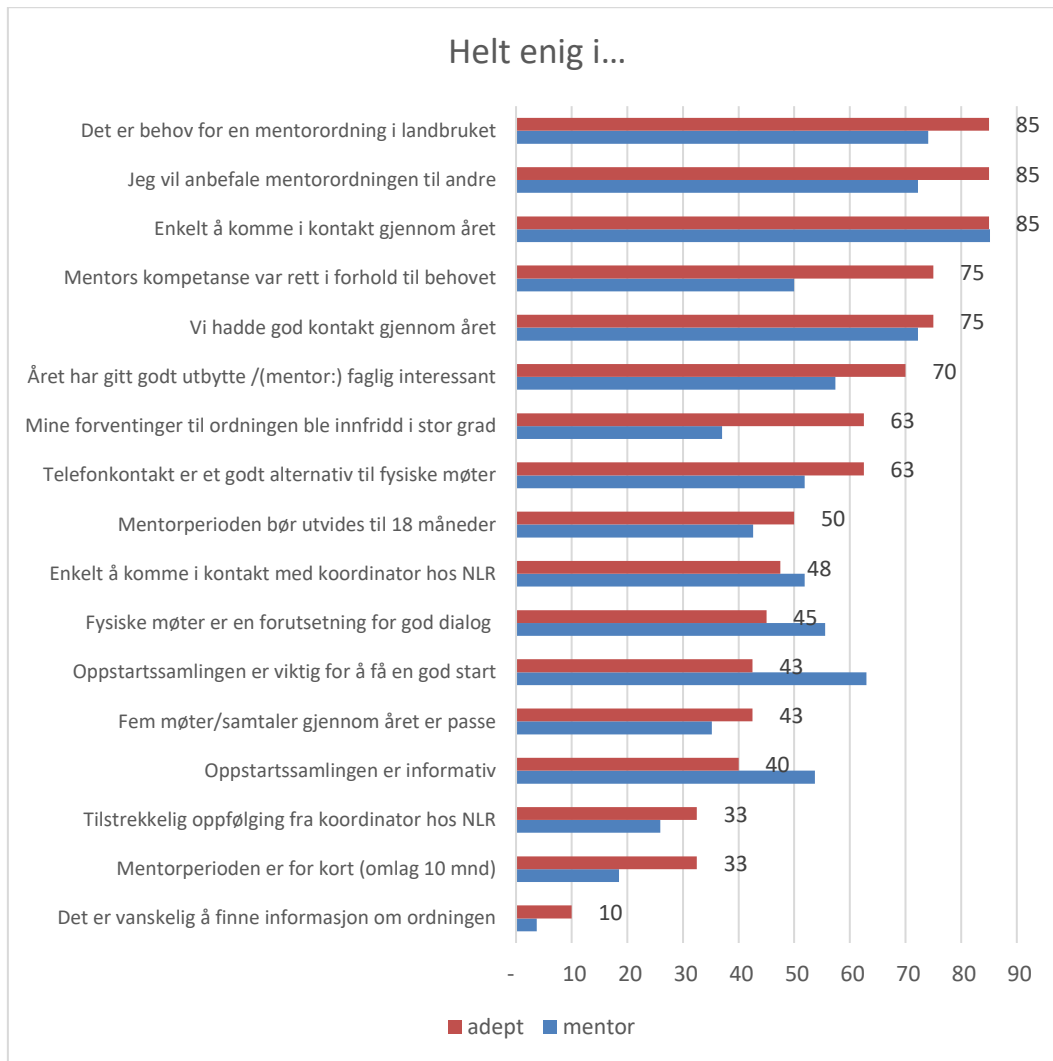
Honoraret på NOK 8 000,- for inntil fem møter, er vanskelig å vurdere når det ikke er gitt et timeanslag. Innenfor IN sin mentorordning for gründerbedrifter er det en fastpris på NOK 1 050,- eks. mva. Timeprisen er satt uavhengig av mentors kompetanse og erfaring. Legges denne timeprisen til grunn innebærer det totalt 7,6 timer med mentorering (NOK 8 000,-/ 1 050,-) eller 1,5 time per besøk (forutsatt fem besøk) innenfor landbrukets mentorordning. Det er grunn til å tro at mentorene innenfor ordningen bruker mere enn 7,6 timer i gjennomsnitt i sin oppfølging av adeptene.

4.7.1 Omfang av INs mentorordning for gründerbedrifter

Omfanget av INs mentorordning er endret noe over tid. Fra og med 2018 er mentoreringen avgrenset til 30 timer innenfor en periode på 2-6 måneder. Så lenge man holder seg innenfor rammen på timer, er perioden mer fleksibel, men evt. forlengelse må avklares med koblermiljøet. En gründerbedrift kan søke om mentor (30 timer) flere ganger og det er saksbehandler ved INdk som behandler også søknader om nye mentortimer. Innvilges bedriften en ny runde med mentor, blir det også gjort en vurdering av om det er behov for en ny mentor. Dette vurderes med grunnlag i bedriftens behov.

4.8 Adepter og mentors vurderinger – kort oppsummert

I forbindelse med spørreundersøkelsen ba vi adepten å vurdere et sett av påstander knyttet til mentorordningen i landbruket. Helt konkret ba vi dem vurdere i hvilken grad de var helt enige i et sett av påstander. I tillegg kunne de velge å ikke ha noen formening. De som ikke har vurdert påstanden tolkes som å ikke ha noen formening. Vi har sammenstilt resultatet i påfølgende figur etter andel som sier seg helt enig i påstanden. Vi har skilt mellom adepten og mentoren.

Figur 13. I hvilken grad er du enig i følgende påstander om mentorordningen? Sortert etter andel adepter helt enig. Adept n=40, mentor n=54. Prosent.

Mer enn 80 prosent av adeptene og 70 prosent av mentorene er helt enige i at det er behov for en mentorordning i landbruket. Adeptene vil i større grad enn mentorene anbefale ordningen til andre.

Adepter og mentorer vurderer mentors kompetanse ulikt. 75 prosent av adeptene mener at mentors kompetanse er rett i forhold til behovet, mens 50 prosent av mentorene er helt enige i at kompetansen deres var rett i forhold til behovet. Dette er interessant, da 92 prosent av adeptene ville anbefalt sin mentor til andre. Dette kan være et tegn på at også andre forhold utover kompetanse spiller inn i vurderingen og grad av fornøydhhet.

I hvilken grad forventningene til ordningen er innfridd vurderes også ulikt. Kun 37 prosent av mentorene er enige i at forventningene er innfridd i stor grad, mens 63 prosent av adeptene mener det. Dette er interessant. For hvilke forventninger kan eller skal man ha til ordningen, jf. bl.a. opplysninger som gis på søketidspunktet. Adeptene angir ikke behov, og i en del tilfeller virker det som mentor er en samtalepartner, fremfor en mentor. Det kan

ha sammenheng med at det i liten grad legges rammer for innholdet og innretningen på mentoreringen.

Adeptene er i større grad enn mentorene tilbøyelige til å erstatte fysiske møter med telefonkontakt.

Enkelte har kommentert at gjeldende periode for mentorering har vært for kort. Denne undersøkelsen gir ikke et entydig svar på dette, en av to adepter mener perioden at perioden bør utvides til 18 måneder, mens 43 prosent av mentorene er enige i denne påstanden. Tilsvarende bilde ser vi for påstanden 'Mentorperioden er for kort', 33 prosent av adeptene og 19 prosent av mentorene er enige i at perioden er for kort. Dette er ikke overraskende, da mentorene i større grad enn adeptene må forventes å ha et ønske om en konkret og avgrenset ramme for oppdraget. En lengre periode, kan innebære økt forventning om oppfølging fra mentor. En kommentar fra en adept kan belyse problemstillingen:

«Flott tjeneste som har hjulpet meg veldig mye. Og vi har god kontakt enda, og jeg føler han fortsatt er som en mentor for meg. Har fått alt ifra byggeråd, alveldråd, lammingshjelp osv. Han har også hjulpet meg med mye av det praktiske og vært en god hjelper for og gjøre ting enklere for meg. Gjort mer enn det man kan forvente av en vanlig mentor vil jeg si!»

Oppstartssamlingen vurderes forskjellig mellom adepter og mentorer. Mentorene er i større grad enn adeptene positivt til denne samlingen. Mentorene mener i større grad at den er viktig for å få en god start og at den er informativ. Tilsvarende mener mentorer i større grad enn adeptene at fysiske møter er en forutsetning for god dialog. Her kan ulik alder og i hvilken grad en er bekvem med digitale/andre kommunikasjonsformer spille en rolle.

Det er også her gitt noen utfyllende kommentarer. Ordningens varighet nevnes av flere.

«Hadde mentorordning gjennom to år, det var nødvendig for god kontakt for å snakke om de virkelige utfordringene. Tillit er ett stikkord for at ting skal funke»

«Veldig bra ordning, men burde vært litt lengre.»

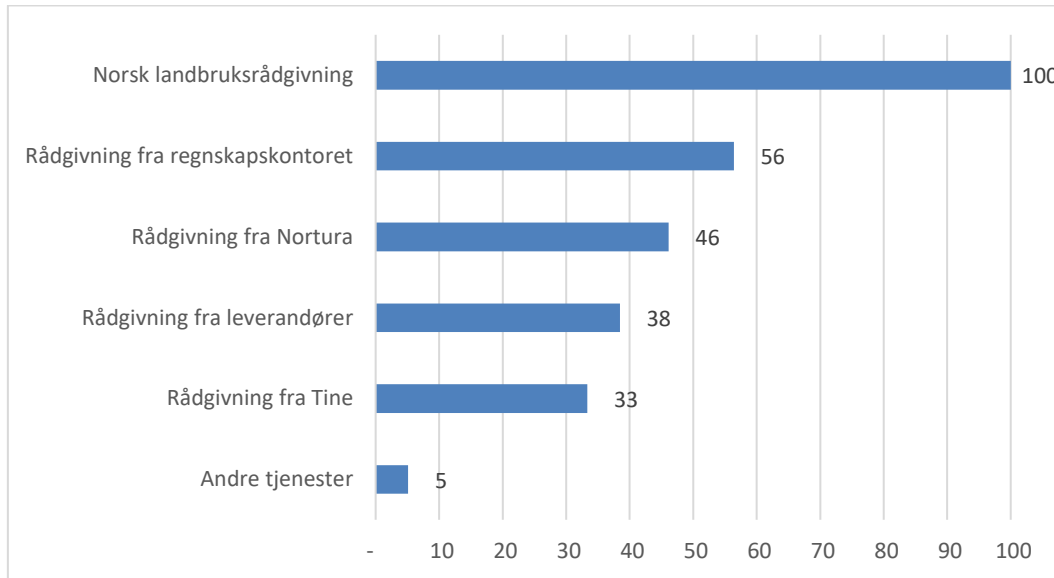
«Behov for antall møter vil kunne variere noe hos den enkelte ung bonde. Det vurderes hensiktsmessig å strekke mentorperioden til 15 måneder. 10 mnd. i korteste laget og 18 mnd. kan føre til at tidsvinduet blir en "hvilepute".»

Også mentors kompetanse nevnes:

«Mentors spisskompetanse stemte ikke overens med min produksjon, men han kunne likevel bidra i noen grad. Han var flink til å stille kritiske spørsmål for å få meg til å tenke, snarere enn å gi meg faglig opplæring»

«Eg driver økologisk, men mentoren driv konvensjonelt. Skulle gjerne ønske mentor som driv økologisk, men eg har fortsatt fått mykje utbytt frå opplegg.»

Alle adeptene som har besvart undersøkelsen bruker tjenester fra NLR. Økonomisk rådgiving via regnskapskontoret er viktig for nær 60 prosent av adeptene. Type produksjon vil påvirke i hvilken grad rådgiving fra f.eks. Nortura og Tine er relevant. Andre som er nevnt er naboer og kollegaer. Faglagene og nettverkene som de representerer trekkes av én frem som viktig i forhold til bl.a. erfaringsutveksling.

Figur 14. Hvilke andre tjenester benytter du deg av? Flere valg er mulig. Prosent. n=39

4.9 Hva er bra med dagens ordning og er det noe som bør endres ved en eventuell videreføring?

Avslutningsvis ba vi parene komme med inntil tre punkter som de mener er bra med dagens ordning. Alle kommentarene er presentert i tabeller i vedlegg 4. Blant adeptene er det flere som nevner kunnskap, nettverk, tryggere /bedre beslutningsgrunnlag og lavterskeltilbud. Mentorene legger vekt på erfaringsoverføring og trygghet i forhold til f.eks. beslutninger.

Vi ba også parene vurdere om det er noe de mener bør endres om forsøksordningen skal videreføres og gjøres nasjonal. Alle innspillene er gjengitt i tabeller i vedlegg 5. Det som trekkes frem av flest adepter er at ordningen bør gå over en periode utover et år. En nevner at det bør stilles krav om næringsrettet produksjon, mens en annen nevner at de som søker bør være motiverte. Gjennom intervju kommer det frem at basiskunnskapen til adeptene varierer. Et relevant spørsmål er om en mentorordningen er rett tiltak for bønder uten noen form for basiskunnskap som f.eks. starter opp med husdyrhold, eller om det er andre

tilbud som er bedre egnet? I forbindelse med jordbruksoppjøret i 2017 ble det etablert en nasjonal modell for voksenagronomopplæring i regi av de fylkeskommunale naturbruksskolene. Fra og med 2019 tilbys denne opplæringen i 16 av landets 17 fylkeskommuner. Innføring av kompetansekrav i landbruket er omdiskutert, og det er ikke innført noe formelt krav. Å kreve at alle som søker om mentor har kompetanse tilsvarende agronom kan derfor virke urimelig. For en som ønsker mentor i forhold til å foredle gardens ressurser eller tilby andre tjenester slik som Inn på tunet, vil krav om agronomkompetanse ikke nødvendigvis være relevant. Svaret på spørsmålet om mentorordningen er rett tiltak for bønder uten noen form for basiskunnskap vil avhenge av hva en mentorordning skal være, mål og målgruppen for ordningen.

Mer oppfølging fra regionkontakten i NLR trekkes også frem av flere. En annen nevner at en bør være mer tydelig på hvordan en skal gå frem. Dette kan indikere et ønske om noe mer struktur/fokus gjennom perioden med mentorering. Dette må imidlertid avveies mot i hvilken grad dette skal være en lavterskelordning.

Et moment som ikke er nevnt men som vi mener er viktig å ta med i drøftingene om ordningen skal videreføres som nasjonal ordning, er om en gjennom ordningen også bør fokusere på å bygge nettverk mellom deltakerne. Vi har bl.a. sett nærmere på mentorordningen som tilbys gjennom Norsk landbrukssamvirkes «Ta grep».¹¹ Det er ifølge programmets nettside «et skreddersydd mentorprogram for deg som har verv i landbrukets organisasjoner». Dette mentorprogrammet går over 7-8 måneder og består av tre hovedelementer: Mentor-relasjon, samlinger og nettverk. Ved deltakelse i programmet er det tre obligatoriske samlinger hvor hensikten med disse samlingene er å etablere og utvikle relasjonen mellom deltaker og mentor, gi faglig påfyll og bidra til utvikling av nettverk mellom deltakerne. Unge bønder i en oppstartsfasen kan ha nytte av nettverk med andre i samme situasjon under og etter gjennomført mentorprogram, for utveksling av erfaringer og kunnskap, hente inspirasjon og motivasjon m.m. Nettverk mellom deltakerne på voksenagronomutdanning er noe som trekkes frem av flere som en positiv og viktig effekt av deltakelsen (Haugum m.fl. 2016).

Ordningen er nå åpen for alle. Et innspill gitt gjennom intervju er at en kan bruke ordningen til å underbygge mer konkrete mål i landbrukspolitikken, eksempelvis om det er et mål å øke norsk økologisk produksjon, så kan en bruke mentorordningen til å følge opp unge /nye gårdbrukere som vurderer /nylig har startet med økologisk produksjon.

¹¹ <https://www.landbrukarena.no/kurs/ta-grep-2018-2019/>

5 DRØFTING OG ANBEFALINGER

Evalueringen skal gjennomføres med mål om å svare opp oppdraget gitt av LMD:

- gi en *sammenstilling* og *vurdering* av i hvilken grad forsøket har bidratt til måloppnåelse
- *vurdere* innretning og ressursbruk i forhold til målet og vurdere om det er overlapp med andre tjenester fra øvrig virkemiddelapparat og rådgivingstjenester.
- se forsøket *i lys av* politiske målsettinger knyttet til landbruksbasert næringsutvikling, samt rekruttering til landbruket og kompetanseheving i næringen.
- gi en *vurdering* av behovet for- og nytten av å videreføre tiltakene og utvide tilbudet til å gjelde hele landet.

Som vi har sett av resultatene presentert så langt er erfaringene fra det to-årige forsøket med mentordning i noen fylker hovedsakelig gode. De som har deltatt i ordningen har nytt godt av tilbudet uten at det er stilt store krav til deltakelsen. Adeptene har fått tildelt en egen mentor, mens mentor har fått honorar for sin tjeneste.

Kort oppsummert kan vi basert på resultatene si at:

- Forsøket har bidratt til måloppnåelse i den forstand at nye bønder/unge bønder i en krevende oppstartsfase har fått tildelt en mentor som har gitt råd. Forsøket har lyktes i å etablere en mentorordning som et lavterskeltilbud.
- Når det gjelder innretning mener vi at mentorordninger ikke er egnet som tiltak for å være et lavterskeltilbud. Mentorordningen innebærer en-til-en veiledning og er med det en kostbar ordning. Når det er sagt mener vi at en mentorordning med «riktig» innretning vil være et tilbud som utfyller utdanningstilbudene og rådgivningstilbudene innen landbruket, ved at adeptene tilbys skreddersydd kompetanse. Mentorordningen vil bidra til å styrke humankapitalen i norsk landbruk. Økt kompetanse i landbruket er et politisk mål, noe mentorordningen kan bidra til å nå.
- Vurdering av ressursbruk må ses i sammenheng med at ordningen har vært et forsøk. År 1 bærer tydelig preg av det. Få søkere og mye administrasjon i oppstartfasen gir høye kostnader per adept/mentor-par, noe som kan forventes. En tydelig reduksjon fra år 1 til 2 viser at det administrative systemet er robust i forhold til å håndtere en større søkermengde. Hvor stor søkermengde systemet kan

- håndtere innenfor den gitte ressursrammen er det ikke grunnlag for å si noe om. Systemet har for eksempel lite erfaring med å prioritere mellom søkere og behandle klager.
- Det er ikke mulig å si om forsøket har bidratt til å nå politiske målsettinger knyttet til landbruksbasert næringsutvikling. Årsaken er at forsøket og innrettingen av det som et lavterskeltilbud ikke har vært målrettet mot næringsutvikling, jfr. mål for ordningen og målgruppe. Det er ikke stilt formelle krav til deltakerne ut over ung alder hos adeptene.
- Når det gjelder rekruttering til landbruksnæringen er det mange forhold og sammenhenger som spiller inn. Det er ikke grunnlag på basis av forsøket å si noe om effekter på rekruttering til landbruket. Vi mener allikevel vi kan si at et tilbud om en mentorordning ikke vil hemme rekrutteringen til næringen. Et godt kompetansetilbud, tilpasset rekrutter i ulike livsfaser og -situasjoner vil være en styrke i forhold til næringens attraktivitet og med det rekruttering til næringen.

En sentral del av oppdraget var å gi en vurdering av behovet for- og nytten av å videreføre tiltakene og utvide tilbudet til å gjelde hele landet.

Sentrale spørsmål å besvare blir da:

- Er det behov for en mentorordning i landbruket?
- Hva skal en mentorordning i så fall være og for hvem?

Ender man etter denne vurderingen med svaret 'ja, det er behov for en mentorordning i landbruket', må en se nærmere på hvordan en slik ordning kan forvaltes og administreres.

5.1 Er det behov for en mentorordning i landbruket?

En mentorordning vil måtte vurderes i lys av det det øvrige kompetansetilbudet i landbruket. Før vi går nærmere inn på det, peker vi på noen momenter fra evalueringen av INs mentorordning for gründerbedrifter (Espelien m.fl. 2018). Der er det gjort noen vurderinger knyttet til forhold ved mentorordninger generelt som er relevante for å drøfte mentorordningen i landbruket:

- Tilbudet om en mentor kan sammenlignes med skreddersøm – tilbud om «skreddersydd» kompetanse. Du mottar en tjeneste innrettet mot *deg* og *ditt behov alene* innenfor rammene av ordningen.
- Det er denne en-til-en innrettingen som skiller mentorordningen fra øvrige tilbud rettet mot samme målgruppe. En må derfor se på mentortjenesten som et supplement til andre kompetansetilbud rettet mot samme målgruppe.
- Oppstartsfasen er en kritisk fase for nye bedrifter. Transaksjonskostnader knyttet til å identifisere rett kompetanse (koblingstjenesten) vil være avgjørende for om

gründerbedrifter selv vil prioritere dette. Tilsvarende vil kostnaden for bruk av slik kompetanse være avgjørende for om nye bedrifter prioriterer å søke slik kompetanse.

- Gjennom mentorordningen kan man også stimulere til og legge til rette for at gründerbedriftene bruker rådgivingstjenester.

Gjennom en del år har det vært arbeidet for å styrke kompetansetilbudet innen landbruket og tilpasse det til skiftende behov blant de som skal overta og drifte landbrukseiendommer. I forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2017 ble det etablert en nasjonal modell for voksenagronomopplæring i regi av de fylkeskommunale naturbruksskolene. Nettstedet [Landbruksutdanning.no](http://www.landbruksutdanning.no)¹² gir en oversikt over tilbudet bl.a. til voksne. Den konkrete organiseringen av tilbudet kan variere noe mellom fylkene.

Etableringen av en nasjonal modell for voksenagronomopplæring kom ut i fra erkjennelsen om at mange tar over gårdsbruk som voksne, etter å ha etablert seg med en karriere i et annet yrke enn landbruk. Gjennom deltidsstudier over et par år kan de som skal inn i landbruksnæringa dyktiggjøre seg og få teoretiske kunnskap på nivå med de som går Vg3 landbruk. Det gis i utgangspunktet ikke praktisk opplæring som del av denne utdanninga, det legges i stedet opp til at de voksne elevene enten har praksis eller skaffer seg den på egen gård.

Norske bønder har tilgang til et godt utbygd tilbud av rådgivere innen de fleste produksjoner. Tine og NLR er de to største tilbyderne av rådgivingstjenester, men Nortura, felleskjøpene og andre tilbyr også rådgiving. Rådgiverne holder generelt et faglig høyt nivå og inngår som en viktig del av innovasjonssystemet innen norsk landbruk gjennom å utvikle og spre kunnskap og kompetanse (Sæther et al 2012).

Som kjent foregår det strukturendringer i norsk jordbruk der antall jordbruksbedrifter er synkende, mens størrelsen på den enkelte driftsenhet er økende. Samtidig er det en spesialisering på det enkelte gårdsbruk som ofte er kunnskapsintensiv og krever betydelige investeringer. Færre produsenter gir tynnere fagmiljøer i den enkelte grend eller kommune. Det gir tynnere lokale nettverk og et økende behov for aktive produsenter til å søke kontakt med kollegaer bosatt lenger unna. Det betyr at det ikke nødvendigvis er så enkelt for unge, nye produsenter å bli del av sterke nettverk, transaksjonskostnadene knyttet til å etablere nettverk har trolig økt. Samtidig er det dokumentasjon fra tidligere studier som tilsier at nettverk bestående av naboer og andre nære kollegaer er av stor betydning for læring og utvikling for den enkelte bonde (Hansen 2013, Storstad og Rønning 2014, Sæther 2015). Mentorordningen har et potensiale til å kompensere for denne uttynningen av nettverk og fagmiljøer i bygdene. Mentorordningen kan være en måte å formalisere en nettverksbygging som tidligere i større grad skjedde lokalt og uformelt. En offentlig finansiert mentorordning innebærer at transaksjonskostnadene knyttet til tilgang

¹² <http://www.landbruksutdanning.no/voksen-agronom-og-gartner/>

til kompetanse og nettverk dekkes av det offentlige i ett år. Etter ett år i en mentorordning må bonden selv dekke transaksjonskostnadene.

Nettverksbygging mellom adeptene har hatt lite fokus innenfor forsøket. Vi tror at ordningen har et potensiale til å i større grad styrke slike nettverk mellom unge bønder. Både oppstarts- og avslutningssamlingene kan brukes mer bevisst for å etablere nettverksrelasjoner mellom adepter.

Vi oppfatter at en mentorordning er et tilbud som kan utfylle utdanningstilbudene og rådgivingstilbudene innen landbruket, ved at det tilbys skreddersydd kompetanse for adeptene. Gjennom denne ordningen vil en bidra til å styrke humankapitalen i norsk landbruk. Stimulering av nettverk mellom adeptene vil også bidra. Det forutsetter imidlertid at en videreført nasjonal mentorordning gis et tydelig mål, med en klart definert målgruppe.

5.2 Hva skal mentorordningen være og for hvem?

Hvordan mentorordningen «samspiller» med det øvrige kompetansetilbudet vil avhenge av mål og innretting. Mentorordningens legitimitet vil avhenge av flere forhold, bl.a. grad av komplementaritet, addisjonalt og bidrag til måloppnåelse.

Som nevnt tidligere har forsøket med mentorordning vært gjennomført som et lavterskeltilbud. Resultatene fra evalueringen viser at NLR sammen med faglagene og INdk har lyktes i å etablere dette som et lavterskeltilbud. Vi mener imidlertid at skal mentorordningen videreføres bør den *ikke* innrettes som et lavterskeltilbud i den forstand at tilbudet om mentor er åpen for alle unge /nye bønder. Til det er tilbudet om en-til-en veiledning for kostbart etter vår vurdering.

Skal tilbudet om mentorordning videreføres må ordningen gis et tydelig mål og en definert målgruppe. Det må stilles krav til adeptenes motivasjon for å delta og de må kunne konkretisere sitt kompetansebehov. Det vil igjen stille andre krav til rekruttering av mentorer.

5.2.1 Mål og målgruppe

Av evalueringsoppdraget fremgår at en skal se ordningen i lys av landbrukspolitiske målsettinger knyttet til landbruksbasert næringsutvikling, samt rekruttering til landbruket

og kompetanseheving i næringen. Dette kan være premisser for målformuleringen sammen med unge bønder/nye bønder i næringa.

I INs mentorordning vektlegges ulike forhold slik som innovativ forretningside, ambisjoner om betydelig vekst, internasjonalisering, lønnsomme arbeidsplasser og bedre tilbud til befolkningen i distriktskommuner.

Har du en innovativ forretningside med ambisjoner om betydelig vekst og muligheter for å lykkes i et internasjonalt marked?
 Eller en innovativ ide som kan skape nye, lønnsomme arbeidsplasser og et bedre tilbud til befolkningen i en distriktskommune?
 Da kan du være målgruppe for vår mentortjeneste for gründere.
 Kilde: Innovasjon Norge

Basert på en tilsvarende tilnærming for en mentorordning i landbruket kan en målformulering eksempelvis formuleres slik;

Er du en ung bonde eller ny i bondenæringen og har en ide om hvordan gårdsbruket /gårdens ressurser kan utvikles for å skape

- nye produkter og /eller nye tjenester,
- økt omsetning og /eller økt sysselsetting

Da kan du være i målgruppen for vår mentortjeneste for unge bønder eller bønder som er nye i næringa.

En slik formulering vil i større grad signalisere at ordningen skal bidra til utvikling enten i form av næringsutvikling, herunder nye produkter og /eller tjenester, eller i form av økt omsetning eller sysselsetting. Målgruppen bør være unge bønder, 35 år eller yngre. Nye bønder i næringa vil kunne ha samme kompetanse behov som unge bønder. Ordningen bør derfor være åpen for nye bønder i næringa, konkretisert til siste fem år. Dette er tilsvarende kravet til gründerbedrifter i INs mentorordning. Ved prioritering bør en videreføre dagens praksis om at unge bønder prioriteres.

Deltakelse i mentorordningen vil øke adeptens kompetanse. Vi mener at for de som innvilges en mentor, kan det stilles krav til en plan for videre utvikling av gården og dens ressurser. Med andre ord mener vi det bør ligge en forventning om at deltakelse i mentorordningen blir starten på en utviklingsprosess. Det krever at de mentorene som rekrutteres har slik kompetanse. Utviklingskompetanse er et upresist begrep som ikke er enkelt å operasjonalisere. I praksis vil det være opp til de som kobler adept og mentor og avgjøre om mentor har utviklingskompetanse. Selve søknadsprosessen, herunder søknadsskjema og koblingen mellom adept og mentor blir viktigere om en stiller økte krav til de som skal innvilges en mentor rolle.

I enhver mentor- eller rådgivningssituasjon vil mottakskapasiteten til den som tar imot råd være avgjørende for utfallet av rådgivingen. Innføring av kompetansekrav i landbruket er omdiskutert, og det er ikke innført noe formelt krav. Å kreve at alle som søker om mentor har kompetanse tilsvarende agronom kan derfor virke urimelig. For en som ønsker hjelp av mentor for å foredle gårdens ressurser, eller tilby andre tjenester slik som Inn på tunet, vil krav om agronomkompetanse ikke nødvendigvis være relevant. Vi mener at det i forbindelse med søknadsvurderingen i større grad må gjøres en vurdering av søkerens mottakskapasitet, uten at det stille krav om formell kompetanse. Dette kan være et kriterium i forhold til å prioritere mellom søkere.

Utvikling av nettverk mellom adeptene

Oppstarts samlingen har vært og bør være en viktig arena for å presentere ordningen og rammene for den. Evalueringen viser at mentorene vurderer den som viktigere enn adeptene. Hvordan kan slike samlinger gjennomføres slik at både mentorer og adeptere mener den er viktig? Et forslag kan være å bruke tiden i større grad på adept/mentorparene. Hvis det stilles økte krav for deltakelse i ordningen, kan samlingene brukes mer målrettet i å planlegge prosessen. Dette kan bidra til å gi noe mer struktur på selve mentoringsprosessen. Dette er også noe enkelte i våre undersøkelser har gitt uttrykk for at de ønsker.

Alternativet til oppstartssamling er å gi rådgivning i form av en-til-en oppfølging per par. Vi mener imidlertid det er ressursbesparende å gjennomføre oppstartssamlinger. Mentorordningen i landbruket bør ved videreføring, av samme grunn videreføre en årlig søknadsfrist, fremfor løpende gjennom året slik den er i INs mentorordning.

Et annet moment som vi mener bør vektlegges ved en videreføring er at en benytter de to samlingene (oppstart og avslutning) til å etablere nettverk mellom adeptene. Her kan erfaringer fra mentorordningen til Norsk landbrukssamvirke hentes inn og danne grunnlag for hvordan en tilrettelegger for utvikling av nettverk mellom adeptene. En kan vurdere om oppstartssamlingen blir felles for adeptere og mentorer, mens avslutningssamlingen kun er for adeptene for å oppsummere mentorperioden og fokusere på nettverksutvikling dem imellom.

I enkelte områder trekkes lang reisevei til samlingene frem som en ulempe. En kan vurdere om det finnes digitale alternativer for deltakelse. Digital deltakelse vil imidlertid hemme utvikling av nettverk mellom adeptene. Et bedre og mer målrettet innhold på disse samlingene kan føre til at deltakelse prioriteres høyere. En kan og vurdere om det bør være obligatorisk deltakelse på samlingene, slik det er innenfor mentorordningen til Landbrukssamvirket.

5.2.2 Mentorene

Mentorene som er benyttet i forsøket har lang praksis og er villige til å dele sine erfaringer med de yngre adeptene. Der en rådgiver ser ett spesifikt problem, basert på sin spesialiserte kunnskap, kan mentoren se et spesifikt problem som del av en større helhet på gården til adepten. Mentoren kan også bruke sine erfaringer til å veilede adepten rundt spørsmål som ingen rådgiver eller skole har spesiell kompetanse på, problemer som er praktiske og som må finne en praktisk løsning.

I forsøket har man vektlagt at mentor har erfaring fra *samme produksjon* som adepten og at den *geografiske avstanden ikke er for stor*. Ordningen er bl.a. markedsført som «Bonde hjelper bonde», noe som etter vår mening signaliserer at ordningen først og fremst er innrettet mot tradisjonelt landbruk. De fleste adept-mentor par vil være innen tradisjonelt landbruk, men vi mener en må signalisere at ordningen ikke er avgrenset til tradisjonell jordbruksproduksjon. Dette innebærer at mentorer kan rekrutteres utenfor bøndernes rekke.

5.2.3 Rekruttering av adepter og mentorer

Ved etablering av forsøket med en mentorordning ble det lagt til grunn at faglaga i landbruket skulle hjelpe til med å rekruttere adepter og mentorer. INdk kunne også bidra til å fylle en slik rolle, siden de forvalter virkemidler rettet mot unge bønder.

Tilbakemeldingene fra NLR er at disse i mindre grad har engasjert seg i dette arbeidet, selv om det kan være noe variasjon fra område til område. Det er en del av forklaringen på at omkring 3 av 4 mentorer eller adepter i vår spørreundersøkelse oppgir at de hørte om mentorordningen fra NLR. NLR har tatt ansvar for å rekruttere adept/mentor par i sin region for å få et rimelig antall adept/mentor-par å jobbe med. En mer aktiv rolle fra faglagene og INdk sin side ville ha bidratt til å redusere NLRs ressursbruk på rekruttering.

Hvordan rekruttere til ordningen må vurderes i forhold til en innretning og mål. Krav til adeptene må speiles i søknadsskjema og søknadsbehandlingen. Videre vil tydeligere krav til adeptene igjen stille andre krav til rekruttering av mentorer. IN har satt koblingen av adept til mentorer ut til eksterne koblingsmiljø. I en del saker, om lag 20 prosent foretar INdk koblingen selv.

Over tid vil det kunne etableres register over aktuelle mentorer innenfor ulike områder. Det vil redusere kostnadene til kobling mellom adept og mentor.

5.2.4 Omfang per mentoroppdrag

En svakhet ved forsøksordningen er at selve mentoroppdraget ikke er konkretisert utover inntil fem fysiske besøk i perioden. Undersøkelsen og intervjuene indikerer at det er stort

spenn i tidsbruken til mentorene. Vi mener ordningen bør, som i INs mentorordning for gründerbedrifter, definere et gitt antall timer til en gitt pris det kan gis støtte til. I INs ordning er det 30 timer á NOK 1 050,- innenfor en periode på to til seks måneder. Perioden kan forlenges om timerammen holdes. Innenfor INs ordning kan en bedrift søke om mentor flere ganger.

Vi anbefaler at det defineres et timetall for mentorordningen. For å gi et anslag over timebruk, har vi lagt til grunn dagens ordning med inntil fem fysiske møter. Om en antar fem timer per møte, noe forarbeid og etterarbeid for mentor, samt annen form for kontakt gjennom perioden, har vi landet på en anbefaling om 40 timer mentorering. I tillegg kommer oppstart- og avslutningssamling.

Mentorordningen innebærer en annerkjennelse av at erfaringsbasert kompetanse har en verdi. Det må speiles i timeprisen til mentor. Vi har ikke gjort en grundig vurdering av hva en «riktig» timepris vil være, men sett i forhold til at man innenfor mentorordningen i IN benytter en timepris på NOK 1 050,- uavhengig av mentors kompetanse, mener vi at en timepris for mentor i landbruket bør ligge på om lag NOK 500,- per time. Rammen for et mentoroppdrag blir da inntil NOK 20 000,-. I tillegg kommer godtgjørelse for deltakelse på samlinger.

Varigheten på mentorperioden er det flere som har trukket frem. Vi anbefaler at det gis en fleksibilitet i gjennomføringen tilsvarende IN sin ordning. Det settes en periode på 12-15 måneder, men at denne kan forlenges for eksempel inntil 18 måneder så lenge timerammen overholdes.

5.2.5 Estimerte kostnad for nasjonal mentorordning

En videreføring av ordningen vil innebære at mentorordningen skal tilbys i alle fylker. Det reiser spørsmålet om hvor mange som vil etterspørre ordningen og hvilke kostander dette vil medføre? Siden vi anbefaler en annen innretting på en videreført ordning, vil estimatet avhenge av forutsetningene som legges til grunn.

Som beskrevet i Kapittel 3 så var det til sammen 89 adepter som ble koblet med 86 mentorer i de fire fylkene i 2017 og 2018. Noen få adepter og mentorer deltok både i 2017 og 2018, jfr. Tabell 2. I gjennomsnitt blir det 44 par per år. I Tabell 4 under har vi gjort ett anslag over forventet etterspørsel og medfølgende kostnader for en nasjonal ordning. Anslaget bygger på en forutsetning om at etterspørselen etter mentorordningen i de fylkene som ikke har vært omfattet av forsøksordningen vil være den samme som i forsøksfylkene per 1 000 bønder.

Tabell 4 Estimert etterspørsel ved en nasjonal mentorordning

	Forsøksfylkene Hedmark, Oppland, Trøndelag, Agder og Sogn og Fjordane	Fylker som ikke har deltatt i forsøksordningen	Nasjonalt
Antall jordbruksbedrifter i 2018 ¹³	17 746	21 875	39 621
Andel av jordbruksbedrifter	45 %	55 %	100 %
Adept-mentor par per 1 000 jordbruksbedrifter	2,48	2,48	2,48
Adept-mentor par pr år	44	54	98 \cong 100

Hadde vi foreslått å videreføre forsøksordningen uten vesentlige endringer, kunne forutsetningen om at etterspørselen vil være den samme for hele landet som den har vært i de fire forsøksfylkene i 2017 og 2018 vært et greit utgangspunkt for et estimat. Vi foreslår imidlertid endringer om tilbudet om en mentorordning videreføres. Det finnes ikke erfaringstall for etterspørsel etter et slikt mentortilbud. Målgruppen for ordningen vi foreslår er mindre enn målgruppen for forsøksordningen (alle unge bønder og nye bønder). Det kan derfor argumenteres for at etterspørselen kan bli lavere enn hva den har vært så langt.

På den andre siden kan det argumenteres for at etterspørselen vil øke som følge av at ordningen blir bedre kjent. Vårt estimat tar derfor utgangspunkt i en ordning dimensjonert for 100 adept/mentor-par per år.

Tabell 5. Estimerte kostnader for en nasjonal mentorordning. Kostnader basert på regnskap fra NLR for 2018

	Antall adept/mentor-par per år	Kostnader per adept/mentor-par	Samlede kostnader
Forsøksfylkene	44	31 000,-	1 364 000,-
Nasjonalt ordning, samme kostnader som forsøksordning 2018	100	31 000,-	3 100 000,-
Ny nasjonal ordning (økt godtgjørelse til mentor)			
Administrasjon	100	15 000,-	1 500 000,-
Honorar	100	20 000,-	2 000 000,-
Samlinger (to samlinger godtgjørelse á 2 000,-)	100	4 000,-	400 000,-
Reisekostnader mentor (á NOK 1 500,-)	100	3 000,-	300 000,-
Sum ny nasjonal ordning	100	42 000,-	4 200 000,-

Estimatene i Tabell 5 er basert på regnskapstall for 2018 og 100 adept/mentor-par per år. I 2018 var administrasjonskostnaden per par NOK 16 712,-. Vi har i estimatet antatt at denne kan effektiviseres til NOK 15 000,- per par. Videre har vi lagt til grunn at mentoroppdrag avgrenses til inntil 40 timer á NOK 500,-. Det gir en kostnad på NOK 20 000 per adept/mentor-par. I tillegg forutsetter vi videreføring av godtgjøringen på NOK 2 000,- per dag og samling. Vi har lagt inn inntil to samlinger. Mentors reisekostnader var i

¹³ Kilde: SSB; <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/stjord>

gjennomsnitt NOK 1 500,- i 2018, som også er lagt til grunn i estimatet. Estimert kostnad per par blir NOK 42 000,-. Total kostnader per år og 100 par blir NOK 4 200 000,-. Partene må vurdere om de vil sette et øvre tak for det årlige budsjettet for ordningen.

5.2.6 Samspill med andre utviklingstiltak

Dersom mentorordningen videreføres mener vi det må gis klare føringer for at mentorordningen innrettes og kobles mot andre utviklingstiltak i landbruket. Her mener vi det ligger et potensiale som i større grad kan utnyttes. I Oppland tilbys bl.a. et utviklingsprogram «Gardsgründer» som «er skreddersydd for gårdbrukere som ønsker å utvikle attåttnæring på gården».¹⁴ Aktuelle tiltak vil variere mellom områder og regional kunnskap og innsikt vil være viktig for å utnytte samspillmulighetene. Lokalt landbrukskontor, fylkesmannen, fylkeskommunen, NLR, faglagene og IN må bidra til å sikre at disse potensialene utnyttes.

5.3 Hva vil være en hensiktsmessig organisering (forvaltning og administrasjon) av ordningen?

Administrasjonen av forsøket ble lagt til NLR som er overbygning for ti regionale rådgivingsenheter med til sammen 29 000 medlemmer og 330 ansatte over hele landet. NLR skal være et bindeledd mellom forskning og landbruksnæringen, og innhenter, utvikler og samordner kunnskap som rådgiverne formidler til næringsutøvere i landbruket¹⁵.

Som det fremgår av foregående punkt anbefaler vi en videreføring av en mentorordning, men da ikke som et lavterskeltilbud tilsvarende forsøket. En slik endring vil gi konsekvenser for forvaltning og administrering av ordningen. I det følgende vi vi sette opp hvilke forhold vi mener må vektlegges i vurderingen av hvordan en slik mentorordning skal forvaltes og administreres.

5.3.1 Modell for organisering

En nasjonal ordning stiller noen spørsmål knyttet til den konkrete organiseringen.

I forsøket er det NLR som har vært ansvarlig for ordningen, fra saksbehandling til kobling av adept –mentor og rapportering tilbake til oppdragsgiver (LMD). IN har valgt en annen organisering for sin mentorordning, hvor INdk behandler søknadene. Selve koblingen

¹⁴ <http://www.smabrukarlaget.no/oppland/arkiv/inspirasjonsdag/>

¹⁵ <https://www.nlr.no/om-oss/>

mellom adept-mentor er satt ut til eksterne koblingsmiljø regionalt. INdk foretar allikevel om lag 20 prosent av koblingene selv.

I forsøksordningen har NLR jobbet etter en modell med en nasjonal koordinator og en kontakt i hver av de fire forsøksregionene. Nasjonal koordinator har mottatt og videresendt søknadene til regionale kontakter. Regionale kontakter har vurdert søknadene og koblet adepter med mentorer i samarbeid med faglaga og INdk.

Når modell for organisering skal velges for en nasjonal modell er det ulike forhold som må avveies, slik som:

- Forsvarer ordningens omfang at det bygges opp systemer og kompetanse på søknadsbehandling regionalt? I så fall anbefaler vi en videreføring av en nasjonal koordinator.

En nasjonal koordinator vil ha mentorordningen som en viktig arbeidsoppgave gjennom året og kan med det være kontaktpunktet mot oppdragsgiver, en kvalitetssikrer i forhold til felles forståelse av ordningen og likebehandling av søknader. Videre vil den nasjonale koordinatoren ha det daglige ansvaret for at mentorordningen iverksettes med en kombinasjon av effektivitet og kvalitet i alle ledd.

- Med omfanget som vi har anslått, dvs. 100 par per år, mener vi en bør vurdere å sentralisere søknadsbehandlingen og oppfølging av formalitetene, slik som rapportering og utbetalinger. Sentraliseres søknadsbehandlingen, vil sentralledet kunne ivareta oppgavene som nasjonal koordinator, ref. foregående punkt.

I en slik løsning bør regionale aktører, slik som landbrukskontor, NLR, faglaga og INdk ha en rolle i å informere om ordningen, og gjerne motivere aktuelle kandidater (adepter) om å søke mentorordningen.

- Selve koblingen mellom adept og mentor er en kritisk suksessfaktor. Vi mener lokal tilstedeværelse og lokalkunnskap er viktig for å koble adepter og mentorer. Tilsvarende vurderinger er lagt til grunn for INs mentorordning. Hvilke koblingsmiljøer finnes regionalt? I forsøket er det NLR regionalt som har vært ansvarlig for koblingene. Resultatene fra forsøket viser at det har fungert bra og kan videreføres.

5.3.2 Krav til saksbehandling

En mentorordning slik vi anbefaler vil stille andre krav til saksbehandling enn i forsøket.

Det må utarbeides konkrete og tydelige føringer for ordningen for å sikre likebehandling mellom ulike regioner. Dette innebærer også hva som forventes/hvilke krav som stilles til ansvarlig institusjon. Dette gjelder i forhold til dialog med oppdragsgiver (LMD), herunder rapportering, men og i forhold til drift av ordningen (slik som søknadsbehandling, kobling, oppfølging gjennom perioden, samlinger). Dette vil være viktig i forhold til å sikre effektiv ressursbruk.

Det bør utarbeides nye søknadsskjemaer, et for adepter og et for mentorer. Skjemaene må designes i forhold til mål og innretning som velges for ordningen. Dagens situasjon og utviklingen som ønskes må gå klart frem sammen med hvilket kompetansebehov bonden mener å trenge. Tilsvarende må søknadsskjema for mentorer designes slik at mentors kompetanse/bidrag er klart.

Økt grad av krav til adept, vil stille andre krav til saksbehandlingen og systemene for saksbehandling. En kan se for seg at det blir behov for å prioritere mellom søkere i større grad enn det har vært i forsøket. Det igjen kan føre til klager og vil stille krav til et system for å behandle klager.

5.3.3 Ressursbruk

Vi nevner at det innenfor INs mentorordning er satt en pris per kobling gjort av eksterne koblingsmiljø. En kan vurdere om det skal settes en kostnad per adept/mentor-par for å sikre forutsigbarhet både for oppdragsgiver og ansvarlig institusjon. Dette kan stimulere til effektivisering av driften av ordningen gjennom utvikling av egnede verktøy, eksempelvis standardiserte skjema /eposter for oppfølging av adept/mentor-par.

5.3.4 Kompetansekrav

Den kritiske suksessfaktoren for ordningen er koblingen mellom adept og mentor. Kompetansekravet vil avhenge av valgt modell for organisering av ordningen. Legges ordningen til en institusjon som er ansvarlig for saksbehandling og kobling eller deles ansvaret etter modell fra IN og legger opp til eksterne koblingsmiljø? Koblingsmiljøet *må* ha kompetanse og innsikt i landbruksnæringa generelt og i regionen spesielt.

Med grunnlag i resultatene fra forsøket og evalueringen som er gjort av INs mentorordning for gründerbedrifter (Espelien m.fl., 2018) er det ikke noe som tilsier at bruk av eksterne koblingsmiljø vil være mer effektivt enn om saksbehandling og kobling legges til ett og samme miljø. Dette begrunnes bl.a. med de økte transaksjonskostnadene en slik deling vil representere.

5.3.5 Markedsføring og samspill

Når det er sagt mener vi det i videreføringen er viktig å «åpne» markedsføringen av ordningen slik at det er tydelig at en kan søke om mentor til utviklingstiltak utover tradisjonell jordbruksdrift. Ansvarlig institusjon må ha kompetanse og /eller nettverk som sikrer at en identifiserer og rekrutterer mentorer med kompetanse tilpasset adeptenes behov. Et samspill mellom regionale aktører kan bidra til å dekke dette behovet.

Vi mener at samspill mellom regionale aktører også er nødvendig for å sikre at mentorordningen samspiller med andre regionale utviklingstiltak rettet mot landbruket. Dette vil gjelde uavhengig av hvilken institusjon som er ansvarlig.

5.4 Anbefalinger:

Basert på drøftingen anbefaler vi følgende:

- Mentorordningen i landbruket videreføres som en nasjonal ordning med et tydeligere utviklingsmål hos den enkelte deltaker.
 - Ordningen skal ansees å være starten på en utviklingsprosess hos den enkelte bonde.
- Målet med ordningen er å øke kompetansen og den praktiske innsikten gjennom et målrettet tilbud om erfaringsbasert kompetanse /veiledning samt bidra til å utvikle nettverk mellom bønder innenfor ordningen.
- Målgruppen er:
 - unge bønder, 35 år eller yngre.
 - nye bønder, overtatt/kjøpt gård siste fem år.
- Adeptene kan innvilges inntil 40 timer med mentor innenfor en tidsperiode på 12 til 15 måneder. Tidsperioden kan forlenges for eksempel inntil 18 måneder så lenge timerammen overholdes.
- Søknadsskjema og -prosess må tilpasses endringene i ordningen.
- En felles søknadsfrist.
- Felles oppstarts- og avslutningssamling. Bør vurdere om avslutningssamlingen kun er for adeptene med sikte på å utvikle nettverket dem imellom.
- Modell for organisering må vurderes i forhold til omfang av ordningen. Sentrale spørsmål er: Kan søknadsbehandlingen sentraliseres? Og bør en og samme institusjon være ansvarlig for søknadsbehandling og kobling av adept-mentor?
 - Vi anbefaler at søknadsbehandlingen sentraliseres. Lokal tilstedeværelse og lokalkunnskap er viktig for å koble adepter og mentorer. I forsøket er det NLR regionalt som har vært ansvarlig for koblingene. Resultatene fra forsøket viser at det har fungert bra og kan videreføres.
 - Landbrukskontorene, faglagene og INdk må spille en sentral rolle i identifisere potensielle søkere til ordningen.

- Det er viktig å «åpne» markedsføringen av ordningen slik at det er tydelig at en kan søke om mentor til utviklingstiltak utover tradisjonell jordbruksdrift. Ansvarlig institusjon må ha kompetanse og /eller nettverk som sikrer at en identifiserer og rekrutterer mentorer med kompetanse tilpasset adeptenes behov. Et samspill mellom regionale aktører kan bidra til å dekke dette behovet.
- Det må sikres at mentorordningen samspiller med andre regionale utviklingstiltak rettet mot landbruket.

REFERANSELISTE

- Espelien, A, m.fl. (2018) *Rapport Evaluering av mentortjenesten for gründere*. Menon-publikasjon nr. 82/2018.
- Hansen, B.G. (2013). Problem solving in dairy farming. Phd dissertation, Norwegian school of Economics, Bergen
- Haugum, M. (2015). Evaluering av tiltak i Kompetanseløft trøndersk landbruk. Erfaringslæring, kollegalæring og mentorordning. TfoU-rapport 2015:11
- Haugum, M., Sæther, B., Lerfald, M. og Sand, R. (2017). *Voksenagronom. Utredning av en nasjonal modell*. Trøndelag forskning og utvikling, Steinkjer. Rapport nr. 3.
- Storstad, O. og Rønning, L. (2014) *Trender i norsk landbruk 2014. Med utviklingstekk frå 2002-2012*. Bygdeforskning, rapport nr.6
- Sæther, B., Lerfald, M. og Stokke, M. (2012). *Framtidsrettet kompetansetilbud for landbruket på Sør-Østlandet*. Østlandsforskning, Rapport nr. 15.
- Sæther, B. (2015). *Hvordan lærer bønder i Oppland? Rapport fra et forprosjekt*. ØF-notat 2/2015.

VEDLEGG

Vedlegg 1: Spørreundersøkelse

Evaluering mentorordning i landbruket

Q1: Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Evaluering av mentorordningen i landbruket, og har fått anledning til å stille spørsmål. Ved å svare Ja nedenfor samtykker jeg til å delta i spørreskjemaundersøkelsen og samtykker til at mine opplysninger først slettes ved prosjektet avslutning, ca. 1. mai 2019. Velger du nei, avsluttes undersøkelsen.

- Ja, jeg samtykker til å delta i spørreundersøkelsen
- Nei, jeg samtykker ikke til å delta i spørreundersøkelsen

Rolle i ordningen

Vi ønsker at alle som har vært med i ordningen gjennomfører undersøkelsen, også de som ikke har fullført året med mentoring.

Lykke til!

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q2: Hva er/var din rolle i ordningen? Dette spørsmålet besvares, da det vil ha betydning for hvilke spørsmål du vil gå videre i undersøkelsen.

- Adept (ung bonde /ny bonde) Mentor

Før vi går videre stiller vi noe spørsmål om deg som besvarer undersøkelsen.

Dette er informasjon som kun vil bli brukt til analyse.

Som vi har nevnt vil alle svar som blir gitt bli behandlet anonymt og kan ikke spores tilbake til den enkelte.

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q3: Hvilket år er du født?

☐ Etter 1998	☐ 1998	☐ 1997	☐ 1996	☐ 1995	☐ 1994	☐ 1993
☐ 1992	☐ 1991	☐ 1990	☐ 1989	☐ 1988	☐ 1987	☐ 1986
☐ 1985	☐ 1984	☐ 1983	☐ 1982	☐ 1981	☐ 1980	☐ 1979
☐ 1978	☐ 1977	☐ 1976	☐ 1975	☐ 1974	☐ 1973	☐ 1972
☐ 1971	☐ 1970	☐ 1969	☐ 1968	☐ 1967	☐ 1966	☐ 1965
☐ 1964	☐ 1963	☐ 1962	☐ 1961	☐ 1960	☐ 1959	☐ 1958
☐ 1957	☐ 1956	☐ 1955	☐ 1954	☐ 1953	☐ 1952	☐ 1951
☐ Før 1951						

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q4: Hva er ditt bostedsfylke?

☐ Hedmark	☐ Oppland
☐ Aust-Agder	☐ Vest-Agder
☐ Sogn og Fjordane	☐ Trøndelag
☐ Annet (spesifiser i feltet nedenfor)	

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q5: Når startet du opp som bonde?

☐ Har ikke startet som bonde ennå (utdyp nedenfor)	☐ Etter 2016
☐ 2016	☐ 2015
☐ 2014	☐ 2013
☐ 2012	☐ 2011
☐ 2010	☐ Før 2010

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q6: Er du bonde på heltid?

☐ Ja	☐ Nei
☐ Nei, ikke per i dag, men er et mål på sikt	

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q7: Hvilken produksjon har du på garden per i dag?

Flere valg er mulig

☐ Husdyrproduksjon (utdyp type nedenfor)	☐ Planteproduksjon (utdyp type nedenfor)
☐ Videreforedling (utdyp type nedenfor)	☐ Andre tilleggsnæringer (utdyp type nedenfor)
☐ Annet, spesifiser	

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Framtidig produksjon

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q8: Vurderer eller planlegger du å endre denne produksjon i løpet av kort tid (1-3 år)?

Ja Nei

Planer om endring i produksjon

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen at least one of the following items: [Nei] in question 8, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q9: Du har i forrige spørsmål oppgitt at du ønsker eller vurderer å endre dagens produksjon. Kan du si noe om hvilke endringer du ønsker/vurderer?

Om din deltakelse i mentorordningen

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q10: Hvordan hørte du om mentorordningen i landbruket?

Flere valg er mulig.

- Informasjon i aviser, tidsskrifter o.l.
- Norsk landbruksrådgiving
- Innovasjon Norge
- Annet, spesifiser:

- Internett
- Norges Bondelag, Norsk Bonde og Småbrukarlag
- Landbrukskontoret

If you have chosen "other", please specify:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q11: Mentorordningen i landbruket er et forsøk. Første året innenfor forsøket var i 2017.

For hvilket år søkte du om mentor første gang?

- 2017 2018

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q12: Søkte du om mentor...

- På eget initiativ (hadde hørt om ordningen og søkte)?
- etter å ha blitt oppfordret til å søke (fra f.eks. Norsk landbruksrådgiving, Innovasjon Norge, faglag, andre rådgivere)?
- Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q13: Hvilket år startet du opp med en mentor?

- 2017 2018

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q14: Hva er viktige årsaker til at du ønsker en mentor?

Flere valg er mulig.

- Har nettopp kjøpt gården
- Har nettopp overtatt gården (odel, innen familien)
- Har ingen bakgrunn fra landbruket
- Mangler nettverk
- Mangler kompetanse
- Vurderer å starte med ny jordbruksproduksjon, spesifiser gjerne i feltet nedenfor
- Vurderer å starte med ny husdyrproduksjon
- Vurderer å starte med foredling av gårdens ressurser
- Vurderer å starte tilbud av tjenester med grunnlag i gården (f.eks. Inn på tunet e.l.)
- Står overfor store investeringsbeslutninger
- Står overfor krevende beslutninger
- Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q15: I forrige spørsmål oppga du årsaker til hvorfor du ønsker en mentor.

Nå ønsker vi at du angir hvilken av disse som er den viktigste årsaken. Kun ett valg er mulig.

- Har nettopp kjøpt gården
- Har nettopp overtatt gården (odel, innen familien)
- Har ingen bakgrunn fra landbruket
- Mangler nettverk
- Mangler kompetanse
- Vurderer å starte med ny jordbruksproduksjon, spesifiser gjerne i feltet nedenfor
- Vurderer å starte med ny husdyrproduksjon
- Vurderer å starte med foredling av gårdens ressurser
- Vurderer å starte tilbud av tjenester med grunnlag i gården (f.eks. Inn på tunet e.l.)
- Står overfor store investeringsbeslutninger
- Står overfor krevende beslutninger
- Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q16: Hvordan fikk du en mentor?

Velg alternativet som passer for deg.

- Ble tildelt en mentor fra Norsk landbruksrådgiving Hadde selv ønske om en bestemt mentor
- Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q17: Kjente du mentor fra tidligere?

- Ja Nei

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q18: Fullførte du året med mentoring som planlagt?

Ja

Nei, jeg avbrøt deltakelsen i ordningen

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 18, skip the following question

Q19: Du har i forrige spørsmål oppgitt at du avbrøt året med mentoring. Vær vennlig å oppgi årsak til dette. Flere valg er mulig. Utdyp gjerne nedenfor.

- Mentorordningen innfridde ikke mine forventninger
- Mentor hadde liten forståelse for min situasjon
- Mentorordningen passet ikke for meg
- Dårlig kommunikasjon med mentor
- Andre forhold gjorde at jeg ikke hadde kapasitet til å følge opp
- Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q20: Hvor mange fysiske møter hadde dere i løpet av året innenfor mentorordningen?

Det er her snakk om fysiske møter i tillegg til oppstartssamlingen og evt. avslutningssamlingen.

- Fullførte ikke året med mentoring
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Mer enn 5, angi ca antall

If you have chosen "other", please specify:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q21: På hvilken måte hadde dere annen kontakt gjennom året?

Flere valg er mulig. Om dere hadde annen form for kontakt, utdyp dette gjerne.

- Vi hadde kontakt per telefon /skype
 Vi deltok på faglige møter sammen

- Vi hadde kontakt per epost
 Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q22: Ville du anbefalt "din" mentor til en annen bonde?

- Ja Nei Er usikker

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q23: Vil du anbefale mentorordningen til andre bønder?

- Ja Nei

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q24: I hvilken grad er du enig i følgende påstander?

Skalaen som benyttes er:

1 = helt uenig, 2 = litt uenig, 3 = verken eller, 4 = litt enig og 5 = helt enig

Påstand	Helt uenig	Litt uenig	Verken eller	Litt enig	Helt enig	Har ingen formening
Fem møter/samtaler med mentor gjennom året er passe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perioden med mentor er for kort (omlag 10 mnd)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perioden med mentor bør utvides til 18 måneder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er vanskelig å finne informasjon om mentorordningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppstartssamlingen er informativ	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppstartssamlingen er viktig for å få en god start sammen med mentor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ordningen er ubyråkratisk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg hadde god kontakt med mentor gjennom året	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mentor hadde rett kompetanse i forhold til mitt behov	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mentor har god henvisningskompetanse (dvs. hjelper meg til å finne riktig kompetanse)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeg fikk tilstrekkelig oppfølging fra koordinator hos Norsk landbruksrådgiving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er enkelt å komme i kontakt med koordinator hos Norsk landbruksrådgiving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det var enkelt å komme i kontakt med mentor gjennom året	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Telefonkontakt med mentor er et godt alternativ til fysiske møter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fysiske møter er en forutsetning for god dialog med mentor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Året med mentor har gitt meg et godt utbytte	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg vil anbefale mentorordningen til andre bønder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mine forventninger til ordningen ble innfridd i stor grad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er behov for en mentorordning i landbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q25: Hvilke andre tjenester benytter du deg av? Flere valg er mulig.

- Norsk landbruksrådgiving Rådgiving fra Nortura Rådgiving fra Tine
 Rådgiving fra leverandører Rådgiving fra regnskapskontoret Andre tjenester, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q26: Dekker tilbudet om mentor et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger?

- Ja Nei Er litt usikker

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Note: if you have answered/chosen at least one of the following items: [Nei, Er litt usikker] in question 26, skip the following question

Q27: På forrige spørsmål svarte du at mentorordningen bidrar med å dekke et behov du ikke får gjennom andre ordninger /andre tjenester. Vurder i hvilken grad mentorordningen bidrar til:

Mentorordningen bidrar til	Ingen grad	Liten grad	Noen grad	Stor grad	Veldig stor grad	Bidrar ikke
å gi svar på praktiske spørsmål?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi svar på faglige spørsmål?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi meg et tryggere beslutningsgrunnlag?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

å gi meg et sterkere nettverk?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å komme i kontakt med produsenter i lignende situasjon?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi meg ny kunnskap?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre forhold, utdyp nedenfor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Note: if you have answered/chosen at least one of the following items: [Ja] in question 26, skip the following question

Q28: Du har i forrige spørsmål svart :Nei, mentorordningen dekker ikke et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger /andre tjenester. EllerEr litt usikker på om mentorordningen dekker et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger /andre tjenester.Dette er interessant, vær vennlig å utdyp dette?

Vær vennlig å utdyp dette:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q29: Hva er bra med dagens mentorordning?

Nevn gjerne 3 punkter. Har du flere punkter, utdyp gjerne nedenfor.

Punkter som er bra med dagens ordning	
Punkt 1	<div style="border: 1px solid black; height: 25px;"></div>
Punkt 2	<div style="border: 1px solid black; height: 25px;"></div>
Punkt 3	<div style="border: 1px solid black; height: 25px;"></div>

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 2, skip the following question

Q30: Dagens mentorordning er et forsøk som gjennomføres i noen fylker. Det skal vurderes om dette skal bli et tilbud til bønder i alle fylker. Er det noe du mener bør endres om ordningen videreføres? Kom gjerne med innspill!

Om din deltakelse i mentorordningen (for mentorer)

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q31: Hvilket år har du vært mentor i ordningen?

2017 2018

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q32: Året (årene) du har vært mentor - er prosessen(e) med mentoring gjennomført som planlagt? Hvis du har vært mentor flere ganger og det har vært ulikt utfall, utdyp gjerne.

- Ja
- Nei, prosessen med mentoring ble avbrutt i løpet av året
- Ja og nei

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 32, skip the following question

Q33: I forrige spørsmål svarte du at prosessen med mentoring ble avbrutt. Vær vennlig å oppgi årsak til dette? Flere valg er mulig.

- Mentorordningen innfridde nok ikke forventningene til adepten (ung bonde /ny bonde)
- Mentorordningen passet ikke for adepten (ung bonde /ny bonde)
- Kommunikasjonen mellom oss var ikke god nok
- Andre forhold gjorde at adepten (ung bonde /ny bonde) ikke hadde kapasitet til å følge opp
- Annet, spesifiser

If you have chosen "other", please specify:

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q34: Hvordan ble du en mentor innenfor ordningen?

- Søkte selv om å bli en mentor
- Ble forespurt av Norsk landbruksrådgiving
- Ble kontaktet av adept (ung bonde/ny bonde)
- Annet vis, spesifiser:

If you have chosen "other", please specify:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q35: Kjente du bonden fra tidligere?

Ja Nei

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q36: I hvilken grad er du som mentor enig i følgende påstander?

Skalaen som benyttes er:

1 = helt uenig, 2 = litt uenig, 3 = verken eller, 4 = litt enig og 5 = helt enig

Påstand	Helt uenig	Litt uenig	Verken eller	Litt enig	Helt enig	Har ingen formening
Fem møter/samtaler med bonden gjennom året er passe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mentorperioden er for kort (omlag 10 mnd)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mentorperioden bør utvides til 18 måneder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er vanskelig å finne informasjon om mentorordningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppstartssamlingen er informativ	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppstartssamlingen er viktig for å få en god start sammen med bonden	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeg hadde god kontakt med bonden gjennom året	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Som mentor hadde jeg rett kompetanse i forhold til bondens behov	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Som mentor fikk jeg tilstrekkelig oppfølging fra koordinator hos Norsk landbruksrådgiving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er enkelt å komme i kontakt med koordinator hos Norsk landbruksrådgiving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det var enkelt for bonden å komme i kontakt med meg gjennom året	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Telefonkontakt med bonden er et godt alternativ til fysiske møter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fysiske møter er en forutsetning for god dialog med bonden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Året som mentor har vært faglig interessant	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Året som mentor har vært utfordrende	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg vil anbefale andre bønder å stille som mentorer innenfor ordningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jeg mener landbruksnæringen må ta ansvar for utvikling av kompetanse i næringen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mine forventninger til ordningen ble innfridd i stor grad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Honoraret jeg mottar som mentor er passe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det er behov for en mentorordning i landbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q37: Dekker tilbudet om mentor et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger?

- Ja
 Nei
 Er litt usikker

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Note: if you have answered/chosen at least one of the following items: [Nei, Er litt usikker] in question 37, skip the following question

Q38: På forrige spørsmål svarte du at mentorordningen bidrar til å dekke et behov unge bønder /nye bønder ikke får gjennom andre ordninger /andre steder. Vurder i hvilken grad mentorordningen bidrar til:

Mentorordningen bidrar til	Ingen grad	Liten grad	Noen grad	Stor grad	Veldig stor grad	Bidrar ikke
å gi svar på praktiske spørsmål?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi svar på faglige spørsmål?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi et tryggere beslutningsgrunnlag?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi et sterkere nettverk?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å komme i kontakt med produsenter i lignende situasjon?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å gi ny kunnskap?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre forhold, utdyp nedenfor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Note: if you have answered/chosen at least one of the following items: [Ja] in question 37, skip the following question

Q39: Du har i forrige spørsmål svart :Nei, mentorordningen dekker ikke et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger /andre tjenester. EllerEr litt usikker på om mentorordningen dekker et behov som ikke dekkes gjennom andre ordninger /andre tjenester.Dette er interessant, vær vennlig å utdyp dette?

Vær vennlig å utdyp dette:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q40: Hva er bra med dagens mentorordning?

Nevn gjerne 3 punkter. Har du flere punkter, utdyp gjerne nedenfor.

Punkter som er bra med dagens ordning	
Punkt 1	<input type="text"/>
Punkt 2	<input type="text"/>
Punkt 3	<input type="text"/>

Utdyp gjerne:

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Note: if you have answered/chosen item [1] in question 2, skip the following question

Q41: Dagens mentorordning er et forsøk som gjennomføres i noen fylker. Det skal vurderes om dette skal bli et tilbud til bønder i alle fylker. Er det noe du mener bør endres om ordningen videreføres? Kom gjerne med innspill!

Videre prosess

Note: if you have answered/chosen item [2] in question 1, skip the following question

Q42: Vi ønsker å gjennomføre noen intervjuer av mentorer og adepter (ung bonde /ny bonde) i etterkant av denne undersøkelsen. Dette for å få mer dybdeinnsikt i erfaringene med ordningen. Ber om at du legger igjen kontaktinformasjon nedenfor, dersom du er villig til å delta i en slik samtale.

Navn:	<input type="text"/>
Mobiltelefon:	<input type="text"/>
Epost:	<input type="text"/>

Vedlegg 2: Søknadsskjema

Søknad om deltakelse i mentorordningen Bonde hjelper bonde i 2019

Fornavn	<input type="text"/>
Etternavn	<input type="text"/>
E-post	<input type="text"/>
Poststed	<input type="text"/>
Fylke	<input type="text"/>
Mobil nr. med +47	<input type="text"/>
Alder	<input type="text"/>

Dersom du er medlem i NLR, i hvilken enhet?

Jeg ønsker å delta som:

- ny bonde
 mentor

Dersom du ønsker deg mentor, har du ønske om en navngitt?

Før opp ønske:

Hvilken faglig utdanning har du?

- Naturbruksskole (gartner, landbruk, skogbruk)
 Annen videregående skole
 Fagskole innen landbruk
 Annen fagskole
 Høyskole/universitet innen landbruk

Annen høyskole/universitet

Ingen av disse

Om annet, spesifiser

Hvilke produksjoner har du i dag?

Kryss av for aktuell produksjon

Ammeku/kjøttfe

Bær

Egg

Fjølfekjøtt

Frukt

Geit

Gris

Grønnsaker

Korn

Melk og gras

Sau

Potet

Økologisk

Annen produksjon

Om annet, spesifiser

Bekreft

Vedlegg 3: Skjema sluttrapport

Rapport

Mentor: _____
Ung bonde: _____

Ung bonde har rett på inntil 5 treff med mentor i løpet av året. NLR bidrar med kr 8000 for godtgjøring av mentor. I tillegg dekkes godtgjøring for deltakelse på mentorsamlinger i regi av NLR og reise. Fyll ut rapport på aktivitet og send den til NLR ved regionkontakt når aktiviteten for hele året er gjennomført. Sammen med rapport sendes faktura til Norsk Landbruksrådgiving, Osloveien 1, 1433 Ås. Merk faktura med prosjektnummer 306220 – Undervisning mentorordningen. Rapporteringsfrist 1. desember.

Samlinger:

Nr.	Dato	Varighet	Tema
1			
2			
3			
4			
5			

Utgifter:

Samlinger	Dato	Godtgjøring	Km, egen bil Reisestrekning	Andre reiseutgifter (spesifiser)
Oppstartssamling		2000		
Evalueringssamling				
Sum				

Eventuelt passasjer (navn og km):

Sted: _____ Dato: _____

mentor

ung bonde

Vedlegg 4: Hva er bra med dagens mentorordning?

Adepter: Nevn gjerne inntil tre punkter. Sortert alfabetisk etter Punkt 1.

Punkt 1	Punkt 2	Punkt 3
1 mentor 1 ny bonde	fysiske møter	evaluering til slutt og høre andre erfaringer
Bli kjent med mentor	Tryggere beslutninger når man møter flere i samme bår	Lettere å spørre om hjelp, når det går via et system og mentor får litt 'lønn'
Det blir et lavterskeltilbud	Man får stille de litt dumme spørsmålene til noen	
Det eksistere	Det var direkte, aktiv tilbud (ringt opp av NLR)	Det var forholdsvis lokalt
Diskusjonspartner	Tips til drift	Sosialt
Eneste av sitt slag	Radarpår	Kunnskapsløftende
Enkelt og greit	Noen å snakke med som ikke koster penger	Noen å ringe til hvis en lur på noe
Erfaringsveksling	God støttespiller	Beslutningstrygghet
Få råd av ein utanfor garden, som ser nye løsinger	Få eit større nettverk ift å komme i kontakt med bønder som har erfaring innan samme produksjon	
Får ein diskusjonspartner	Viktig å få klare tilbakemeldingar	
Får velge mentor selv	Gir trygghet og kunnskap	Gir støtte i en sårbar situasjon
mentor har erfaring	mentor ser garden og rammene rundt med nye auger	mentor har gitt meg tru på at det eg vil gjere faktisk er det rette
Mentor og ung bonde står ganske fritt til å disponere de timene man har til disposisjon	Systemet gir mulighet til å bli kjent, slik at man kan drøfte mer enn bare teknisk og faglige spørsmål	Man oppfordres til å lage en plan over de tema man ønsker å jobbe med sammen
Mentor som driver lik produksjon	God koordinering	Gratis
Mentorens praktiske erfaring	Mentorens tilgjengelighet utenom vanlig arbeidstid	muligheten for fysiske møter
Mulig å ønske seg en mentor	Mulighet til å lære fra andre	Lett å komme inn/få plass
Nettverk	Gode råd du kan få bruk for her og nå	Kunnskap du kan få bruk for senere
Nettverk	bygningsspørsmål og praktiske løsinger	Tips, triks og gode råd
Nettverks bygging	nye øye til å se på "problemer"	støtte når det skal tas vanskelige beslutninger
Ny kunnskap	Diskusjonspartner	Nettverk
Nærhet til mentor	Praktiske råd på stedet	Lokalkunnskap
Samlingene med de andre deltakerne knytter nettverk	Gode råd fra en utenfra bruket, og ikke bundet opp av å måtte dokumentere råd	Lite byråkrati
Sosialt	Lærerikt	

Punkt 1	Punkt 2	Punkt 3
Sparringspartner	En uavhengig part kan se på driften utenfra	Inspirerende
Tryggheten av å ha erfaring tilgjengelig	Mentor er forpliktet til å delta, dvs han/hun er investert i ordningen	nettverksbygging lokalt
Utvidet nettverk	Se andre muligheter	Formidle kunnskap og erfaringer
Veldig bra	Mye å lære	Godt å ha noen å spørre

Mentorer. Nevn gjerne inntil tre punkter. Sortert alfabetisk etter Punkt 1.

Punkt 1	Punkt 2	Punkt 3
1 til 1 kontakt	lønn til mentor	utvider sosial omgang
bonde rådgjev bonde,	utveksle erfaringar, til nytte for begge	meir forståing for ulike løysingar
Bonden får noen de har ett forhold til og som har kjennskap til dennes planer og kan derved hjelpe i mange forskjellige situasjoner.		
Bra for ung bonde og kunne snakke med erfaren bonde der ingen spørsmål er dårlige.	Oppstartmøte bli kjent..	
Dele kunnskap og erfaring	Bli kjent med andre i miljøet	
Ei fleksibel ordning som gjer det lett for ein ny bonde å få svar og hjelp når han treg det der å då	Ikkje for mykje papirarbeid så folk kvier seg å gå inn i det	Interessant for begge partar
Enkel administrasjon	God hjelp til ung bonde	Gir utfordringer til mentor
Erfaring	Lærerikt	Vennskap
Erfaringsoverføring	Utvikle lærende kultur hos unge bønder	Adept kan bringe inn nye tankesett hos mentor
Erfaringsutveksling		
få kontakt med erfarne bønder/nettverk	god økonomisk og faglig støtte for unge /nystarter	
Faglig innspill til ung bonde	Lærerikt for begge parter	Sosiale og fine møter
Formidle erfaring.	Stille krav.	Vise til handling.
Gi videre kompetanse og erfaringer	Bidra til avgjørelser	Skape nettverk for en ung bonde
Gir bonden en trygghet	Får et nettverk	Gir økt kompetanse
God tanke	Sosialt	Kan gje fagleg utbytte
Hente inn kompetanse uten at det koster noe	Komme i kontakt med miljøet	Positivt medutveking av erfaringer
kan hjelpe bonden og ta praktiske beslutninger	løyse akutte praktiske problem	kan hjelpe bonden i praktisk arbeid
Kontakt	Overføring av kunnskap	Utfordrende også for bonden
Krav	Oppfølging	Innledning
Lav terskel	Enkelt for den nye bonden	God oppfølging

Punkt 1	Punkt 2	Punkt 3
lav terskel, lite adm og rapportskrivning	bra at det er et honorar.	
Lett å få hjelp til praktiske utfordringer	Noen å diskutere med	Bra for nettverksbygging
Lett tilgjengeleg diskusjonspartner		
mentor får dele sine erfaringer som gjør at mentor ser sine erfaringer med nye øyne	ung bonde får god hjelp til å klatre i enn bratt læringskurve	bidrar til ny energi for begge parter
Mentor tilpassa adept	God oppfølging NLR	Unik læringsarena for begge parter
Nærhet til ung bonde vil gjennomføre	Nettverk	
Ny bonde trenger ikke prøve og feile.	Kan reflektere over egen praksis	Får råd som gir økonomisk, dyrehelse og menneskelig gevist.
Nytt nettverk	Diskusjonspartner	Auka kunnskap
Oppstartsamling	Kunne lære av kvarandre	Samtalepartner
Plass til alle	Geografisk tilknytning	Samme produksjonsform hos mentor og ung bonde
Positivt å møte ung bonde på tomannshånd	Lettere for ung bonde å stille spørsmål når me er to	Fekk ut i hagen når me hadde evaluering, og fekk peka på det som var positivt og ev. negativt me jobben eg hjelpe han med
Praktisk rådgiving	Rådgiving uten økonomiske baktanker	
Slippe å finne opp hjulet på nytt	Nettverksbygging	Ny bruker kan nytte mentors erfaring hvis ønskelig.
Støtter unge bønder i deres usikkerhet på flere områder.	Mentor må også reflektere over sin egen praksis.	NLR s mulighet for å bruke andre metoder i veiledningen.
Tilrettelegging for kontakt mellom erfaren og ny bonde gir mulighet for å bygge en praktisk og sunn produksjonslinje videre.	Perioden dekker et produksjonsår, alle årstider er med.	Medfører en trygghet for ny bonde som kan dra veksle på erfaringer som er gjort og plukke fritt fra dette.
Ung bonde får mye ny kunnskap	en utenforstående diskusjonspartner	Sjøltilit til ung bonde
unge bønder få ein ekstra "puff" til vidare satsing	godt å ha noken å kontakte om vanskar dukkar opp,	samtalepartner i eit elles einsamt yrke
vinn ,vinn,		

Vedlegg 5: Hva bør endres om den videreføres?

Adepter. Følgende bør endres om ordningen skal videreføres. Sortert alfabetisk.

Adepter: Følgende bør endres om ordningen skal videreføres:
Bør gå over fleire år.
Det bør være et krav om næringsrettet produksjon! Kanskje også muligheten for å erstatte ett møte med mentor med en fagrådgiver fra nlr. At man kan velge møter fra en kunnskapsbase.
Det er en bra ordning til bønder som meg, f.eks ikke arvet, men kjøpte gården på det åpne marked.
Det var ganske lite oppfølging frå NRL, kun det første møtet. Grunnen til at vi var veldig fornøgd med vår mentor var pga at han var så veldig engasjert, og vi hadde ein tett og god dialog. Vi hadde også regelmessige samtaler og besøk etter at mentoråret var over.
Fjern den
Ha ordningen over minst 2-3 år om den skal få noe virkning
La ordningen gå over 2 år/sesonger, jeg tror det vil gi et langt større utbytte av de investerte timene. Særlig i sesongproduksjoner, og der man er i en etablerings eller utvidelsesfase
Mer oppfølging av NLR i starten.
Mer tydelig på hvordan gå frem med ordningen og hvordan ordningen er ment å være. Kanskje et møte med koordinator, med eller uten mentor.
Mindre fokus på fysiske møter.
Muligheten for å la ordningen gå over flere år. ha et bredere lag av mentorer å ta av slik at kompetansen blir bedre tilpassa i hvert mentor-adept-par
Ordningen bør vare i 2 år. Tillit er nøkkel for å lære hverandre å kjenne å tørre å stille kritiske spm begge veier. En bør ha konkrete temaer som en går gjennom ulikt for hver produksjon. Men også en del like tema. Psykisk helse etc.
Perioden bør utvides til 2år slik at en får en større sammenheng i valgene og hvilken resultater dette har gitt i sammen med mentor.
Rulle ut snarast. Det er sikkert behov over heile landet for inkommande generasjon / nye bonder til å skaffe erfaring og kunnskap frå etablerte bonder.
Sikre at ingen er med bare for å få ut pengene.
Større oppfølging med feks telefonsamtaler fra NLR. Litt for stor avstand til avslutningsmøtet da Trøndelag har blitt stort.
Syntes opplegget har vært veldig bra må alle måter!
Trur dette kan gi større trygghet for ein litt usikker bonde
Usikker på om noe bør endres, de som søker seg til mentorordning bør i utgangspunktet være motiverte og klare å holde "trykket" oppe. Kan hende det hadde vært en fordel med tilgang/reduisert pris til noen flere av rådgivningens tjenester? Feks. bygging? Evt. for å kunne drive prosessen videre.
Vi er fornøyd med ordningen og håper flere kan få benytte seg av denne ordningen

Mentorer. Følgende bør endres om ordningen skal videreføres. Sortert alfabetisk.

Mentorer: Følgende bør endres om ordningen skal videreføres:
avstand mellom bonde og mentor bør ikkje verta for stor
bør gå over 2 år.
Basis er bra her. Visse produksjoner kan trenge lengre tidsrom. Der det er enten praktisk viktig eller der det trenges av andre grunner bør ett års videreføring av ordningen innføres som en mulighet.
Betre tid/lengre tidsrom Koordinator burde vera med på eit par møter mellom mentor og ung bonde. Fellesmøter må vera fastsett i kalenderen i god tid, helst eit par mnd før.
Det kan justerast på kvar evaluerings-samling
Eg har berre vore mentor for ein bonde og har ikkje så stor erfaring. I mitt høve gjekk det greitt, problemet var å halde den avtalte tidsplanen og få gjennomført møta.
Enklare oppsummeringslister når sesongen er over (berre å fylla inn i eit skjema)
Finne gode par.

Mentorer: Følgende bør endres om ordningen skal videreføres:
Gjennomføring er nokså ulikt, og det bra med individuell tilpasning. Trur det er bra at koordinator har ei oppfølging undervegs- kanskje etter ein mal?
Gjerne over to vekstsesonger.
Det vurderes hensiktsmessig å strekke mentorperioden til 15 måneder. 10 mnd i korteste laget og 18 mnd kan føre til at tidsvinduet blir en "hvilepute".
Kan hende har det vært en fordel med lengre varighet, eg 18 mnd. Da får en fulgt opp over en vekstsesong, over et år i produksjon osv.
Kanskje det burde opprettes en "pool" av dyktige bønder hvor de unge bøndene kan velge mentor
Krav bør stilles til mentorer. (faglige og økonomiske) Det er enorme forskjeller faglig blant bønder, bruk de i de forskjellige produksjoner med best kvalifikasjoner. Noen lager gråstein om til gull og deres lærdom trengs til nye unge bønder. Lønn til mentor som verdsetter kompetansen til mentor. Nå får vi ett beløp fastsatt av nlr , og resten beholder de vel selv. Veldig typisk i landbruket at som bonde er du verd 100 kr. per time og de som tilbyr tjenester til bonden må ha 5-700 per time. Verdsett kompetansen til bonden!
Planlegge mentorperioden bedre. Kanskje få inn tidligere flinke mentorer og ung bonde på første samling så de nye mentorer og reseptorer vet litt mere.
Tror det er bra å starte i det små. Dette for å få et bra produkt som kan brukes i hele landet.
Usikker på om ordninga er liv laga
Utvide ordningen til minst to år. Kanskje flere fysiske møter/gardsbesøk om behov. Lønnet.
vi har i tillegg til møtene hatt en åpen linje pr telefon , dette gjør det lettere å spørre når en står i situasjoner der en trenger råd .
Vurdere behovet for hvor lenge ung bonde har bruk for mentor! Noen trenger faglig veiledning, andre planlegge investeringer og valg for eiendommen

Mandatet for evalueringen er gitt av Landbruks- og matdepartementet. Bakgrunnen er at avtalepartene i forbindelse med iverksetting av forsøket med en mentorordning i landbruket, så at før en beslutter en eventuell videreføring skal ordningen evalueres eksternt og legges fram til jordbruksoppjøret 2019.

Evalueringen er gjennomført i perioden ultimo november 2018 til medio mars 2019.